

MERCURIUS 2013
Országos Széchényi Könyvtár

MERCURIUS 2013
Országos Széchényi Könyvtár

MERCURIUS 2013

Szerkesztő: **BOKA LÁSZLÓ**

Munkatársak: **KÖTÉL EMÓKE, HERENDI LÁSZLÓ, BUDAI-KIRÁLY TÍMEA**
Grafikai tervezés: **GERA ATTILA**

Cím és elérhetőség:
Országos Széchényi Könyvtár
1014 Budapest, Szent György tér 4-5-6.

<http://www.oszk.hu>

telefon: (+36-1) 22 43 700
fax: (+36-1) 20 20 804

Megrendelhető:
kiadvanytar@oszk.hu
telefon: (+36-1) 22 43 878
fax: (+36-1) 22 43 744

Borító 1: A „Távol az Araráttól” című kiállítás egyik műtárgya – Talpas kereszt, Szamosújvár, 17. század
Borító 2: Illés Árpád: Weöres Sándor a napot és a holdat igazgatja
Borító 3: Részlet az „Én már rég a harangoké vagyok” című centenáriumi Jékely-kiállításból
Borító 4: „Távol az Araráttól” – Részlet a Budapesti Történeti Múzeumban rendezett közös kultúrát bemutató örmény kiállításból

Fotók © Országos Széchényi Könyvtár, **KARASZ LAJOS, TÓTH PÉTER**
Budapesti Történeti Múzeum, **BAKOS ÁGNES, TIHANYI BENCE**

Az Országos Széchényi Könyvtár fenntartója a

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Megjelenik évente, indulási év 2002.

A kiadásért felel az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Nyomta és kötötte a Nalors Nyomda
Vezérigazgató: **SZABÓ GÁBOR**
ISSN 1589-4738

TARTALOM

5 EGYNAPOS RENDEZVÉNYEK A
TÖRTÉNETI INTERJÚK TÁRÁBAN

KÖNYVTÁRLAT **7**

10 MINIKÖNYV-KIÁLLÍTÁS

FILMGYÁRI CAPRICCIO **11**

12 TALPRA MAGYAR!

HASONMÁSOK ÉS REPRINTEK **14**

16 TÁVOL AZ ARARÁTTÓL

HATÁRTALAN EGYÜTTMŰKÖDÉS – **18**
STRATÉGIA, INTEGRÁCIÓ, MEGÚJULÁS

20 A 100. SZÜLETÉS NAP

ISTENI SZÍNJÁTÉK – „LA DIVINA COMMEDIA” **23**

26 REJTÉLYES VÍZJELEK

A „GŐZHANGYA” HAZATÉR... **29**

30 A TEREMTÉS DICSÉRETE – WEÖRES SÁNDOR ÉS
ILLÉS ÁRPÁD

ÁTHALLÁSOK 33

35 „ÉN MÁR RÉG A HARANGOKÉ VAGYOK” – JÉKELY 100

INDIA MAGYAR SZEMMEL – 37
MAGYAR UTAZÓK INDIÁBAN

39 A 90 ESZTENDŐS BORSA GEDEON KÖSZÖNTÉSE

NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS SZIMPÓZIUM 40
AUGUSTINUS MORAVUS OLOMUCENIS HALÁLÁNAK
500. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

41 SZÉCHÉNYI EMLÉKNAP 2013

AVE TYRNAVIA! 44

46 ZIRCEN TÖRTÉNT

RÖVIDHÍREK 47

48 PERSZONÁLIA

EGYNAPOS RENDEZVÉNYEK A TÖRTÉNETI INTERJÚK TÁRÁBAN

CSEH TAMÁS ARCAI – KERESZTÜL AZ ÉLETEN

Több mint negyven évvel ezelőtt kezdte meg Cseh Tamás és Bereményi Géza annak az ezernél is több dalnak az írását – és nem sokkal később azok előadását, majd az előadások révén számtalan variáció megalkotását –, amelyet az alkotópáros előadóművész tagjának, a zeneszerző Cseh Tamásnak halála után, teljességre törekvően a Cseh Tamás-archívum építése, fejlesztése érdekében az Országos Széchényi Könyvtár Történeti Interjúk Tárában gyűjtünk, rendszerezünk.

Ennek a gazdag anyagnak a feldolgozása tette lehetővé, hogy 2013. január 22-én a magyar kultúra napján, amely egyben Cseh Tamás születésének hetvenedik évfordulója is volt, egy napra a nemzeti könyvtár VIII. emeleti nagytermében a barátok, rajongók, kutatók és olvasók először láthatták együtt a

dalnok, a képzőművész és az indián életének emlékeit, alkotásait. Részleteket mutattunk be filmekből, koncertekből, színházi fellépésekből, tv-műsorokból és interjúkból, kiállítottuk személyes tárgyait, fényképeit, kéziratokat, kottákat, lemezeket, képzőművészeti munkáit. Felállított indián sátra, tipije – barátainak segítségével berendezve – ritka alkalmat kínált betekinteni a bakonyi indián titkos, „másik életébe”.

Mintegy 1800 látogatója volt az egynapos eseménynek, amelyen két nagy sikerű koncertet tartottak – egy-egy, Cseh Tamásnak írt dal ősbemutatójával – barátai, alkotótársai. Délben *Koncert nélküle* címmel az egykoron Cseh Tamást kísérő Ad Libitum zenekar tagjai – Novák János, Márta István, Kecskeméti Gábor – zenéltek, este hattól pedig Másik János adott elő közösen írt dalaikból.

A program nem csupán Cseh Tamás életművének, pályájának, alkotásainak bemutatója volt, de egy nap-

Az egynapos bemutató plakátja

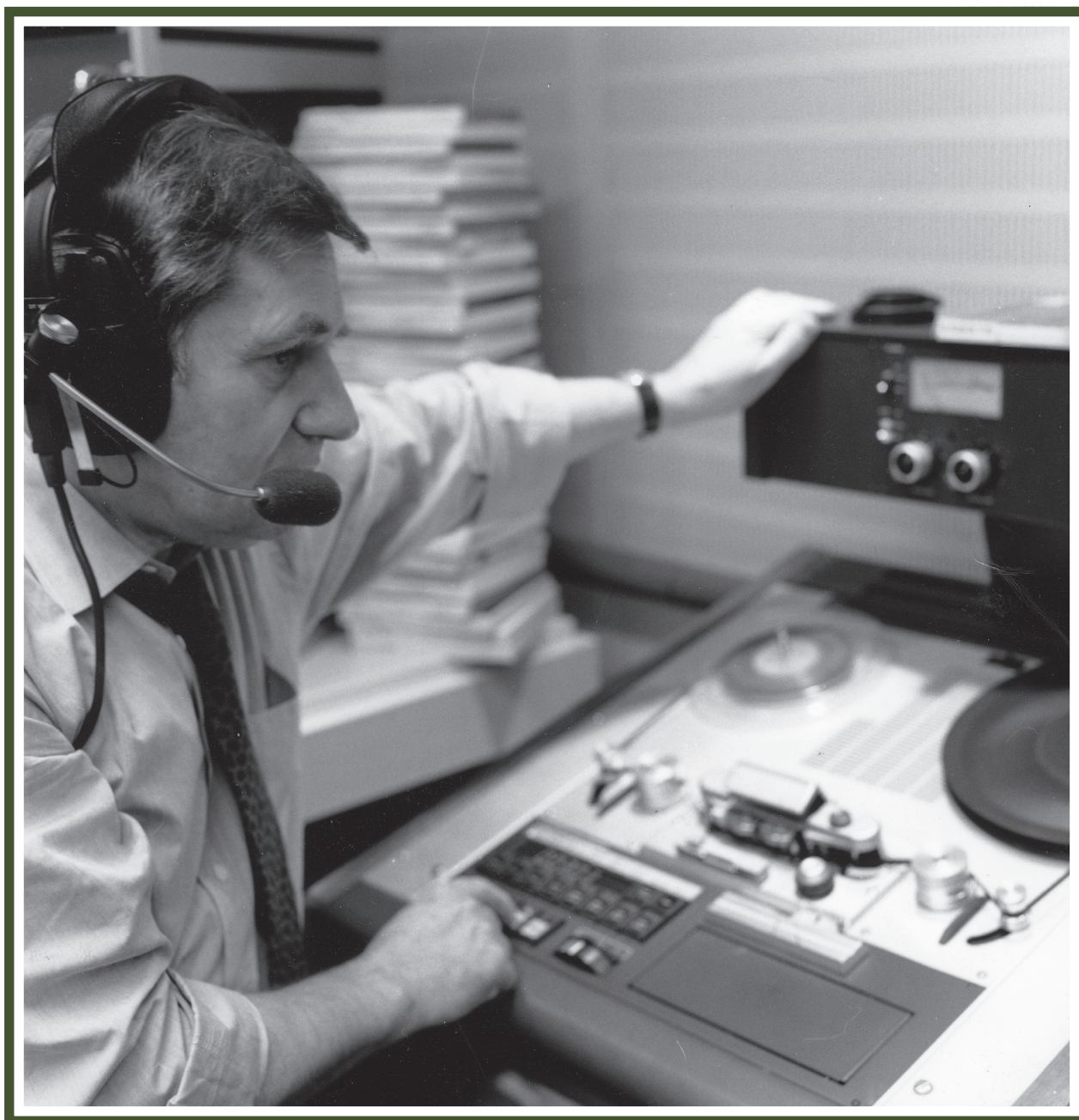
ra könyvtárunk „príma helyé” is vált a Cseh Tamást és a *Dalokat* szerető tisztelők, zenészek, művelődés-történészek számára.

„ITT A SZABAD EURÓPA RÁDIÓJA, A SZABAD MAGYARORSZÁG HANGJA!”

2013. október 31-én volt 20 éve, hogy a Szabad Európa Rádió 42 év szolgálat után utoljára közvetített magyar nyelven. A rádió egykori munkatársainak találkozójaival egybekötött bemutatóval idéztük fel a Szabad Európa Rádió Magyar Osztályának történetét – a kezdeteket, az ötvenes évek hidegháborús időszakát és a magyar forradalmat, illetve a 80-as éveket,

a rendszerváltozást, és a búcsút 1993. október 31-én. Emblematikus „szabadeurópás” műsorokat, korabeli propagandafilmeket, interjúrészleteket, az 1956. október 31-én, 57 évvel azelőtt elhangzott műsorfolyam pontos rekonstrukcióját láthatták, hallhatták az idelátogatók, miközben megtekinthették a Münchenben egykor működő rádióstúdió és szerkesztőség eredeti berendezéseit, relikviáit. Az egynapos rendezvényen és kerekasztal-beszélgetésen többek között részt vett Borbándi Gyula, Skultéty Csaba, Büky Barna, Ramsay Győző, Elekes István, Vayda János, Kovács Ilona, Patáki Judit.

Lukács Bea
lukacs.bea@oszk.hu

Teenager party. A mikrofonnál és a lemezjátszónál: Cseke László

KÖNYVTÁRLAT

– AZ OSZK IRODALMI ÉS KULTÚRTÖRTÉNETI PROGRAMSOROZATA –

2012-ben nagy sikerrel rendeztük meg a KönyvTÁrlat első szériáját, amelyet tavaly szeptembertől „újrátöltve” folytattunk, a magyar irodalom egy-egy kiemelt, jelentős korszakát állítva középpontba.

Könyvtárunk az irodalom- és történettudomány szakkönyvtára, ezért különösen fontos számunkra, hogy e tudományterületek nálunk őrzött kincseit ne csak egyszerűen bemutassuk a nagyközönség számára, hanem az adott szakterület kiváló ismerőinek értő, ugyanakkor közérthető tolmácsolásában elevenedjenek meg az egyes témák. Törekedtünk rá, hogy minden alkalommal felmutassunk valamit az ún. „kanonizált” irodalomból, ami egy adott korra jellemző, amiből beazonosítható az időszak; ugyanakkor mellette olyan előadókat, előadásokat is hallhattunk,

melyek más aspektusát, ismeretlen, rejtett oldalát tárják fel az elemzett kornak, illetve témának. Az első sorozathoz hasonlóan minden egyes programot egy kamarakiállítás kísérte az OSZK-ban, esetenként a társintézményekben található kincsekből: vonatkozó kéziratok, plakátok, első kiadások. Illetve a szakmai előadásokat egy műsor zárta: csatlakozó koncertek, színpadi előadások. A már bevált módon, havonta egyszer rendeztünk meg egy-egy komplex programot.

A témaválasztást a sorozat címén – *Műzsák és szentek* – kívül megkönnyítette, hogy 2013 több szerző esetében is centenáriumi év volt, s így tudtunk kapcsolódni más, központi programokhoz is. Rögtön januárban, a Weöres-év nyitányaként, Merényi Annamária előadását hallgathatták az érdeklődők a *Psziché* „atyjának”, Ungvárnémeti Tóth Lászlónak életművé-

A Talamba Ütőegyüttes Gödöllő koncertje

ről; s a magyar kultúra napjához kötődően kortársra, Kazinczy egy kevésbé respektált oldala került bemutatásra, jelesen a női (arc)képek ábrázolása, változása életművében – szintén pécsi irodalomtörténész –, Tóth Orsolya tolmácsolásában.

Februárban *Duettek* került terítékre: Milbacher Róbert Petőfi és Arany barátságának („Versenyben égtek húrjaik?”), Margócsy István pedig Szendrey Júlia és Petőfi kapcsolatának ismeretlen oldalait tárta fel. Az eredeti levelek, a *Toldi szerelme* kézirata mellett nagy sikert aratott Szirtes Edina Mókus koncertje. Ahogy márciusban a 20. század elejének kávéházi hangulatát megidéző Myrtil és a Swinguistique estje. Utóbbi könnyed zenei háttérrel szolgáltatott egy súlyosabb szerelmi műzsának, a könnyek asszonya, az igazi Léda alakjának. Előadónk, a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársai – E. Csorba Csilla és Hegyi Katalin – fotóritkaságok és kéziratok segítségével elevenítették meg a párizsi szalonok, kávéházak kulisszái között bontakozó világot.

Ezt követően, áprilistól júniusig, újabb mini-szériát indítottunk: az NKA támogatásra pályázott három alkalom folytatása volt a KönyvTÁrlat 2. támogatott sorozatnak, ugyanakkor első alkalmai egy (akkor még) reménybeli KönyvTÁrlat 3-nak is. Folytatása a

Myrtil és a Swinguistique

megkezdett hagyománynak, tematikailag, felépítését tekintve szorosan csatlakozott a második szériához: amíg ott egy-egy kor, korszak több oldalát mutattuk be dialogicitásukban működve, addig most az adott kor/szak egy-egy kiemelkedő szerzőjét, általunk kiemelt művészt állítottuk a középpontba. Pontosabban a művésznak illetve életművének nem vagy alig ismert arcát láttattuk. Így került előtérbe Csáth mint zeneszerző, Karinthy mint lírikus, Weöres mint filozófus és a jelenlegi költőnemzedék egyik legnagyobb hatású „mentora”. Ezzel együtt bemutatásra kerültek az OSZK birtokában lévő zeneműtári érdekességek – nemcsak a *Nyári este* vagy az *Őszi körtánc* partitúrája Weörestől, hanem a szintén általa jegyzett *Úttörődal* kézirata is. Láthatóvá/hallhatóvá tettük továbbá a birtokunkban lévő Weöres-gyűjtemény több más darabját is: szitanyomatokat, diafilmeket, a Színház-történeti Tár kincseit. Ugyanez vonatkozott a másik két szerzőre is: meglevenedett ifj. Brenner József *Napló*-ja, valamint első kiadású Csáth művek kerültek a tárlókba, a szerző emlékiratai és zeneszerzőkről írott tanulmányai mellé; Karinthy-nál pedig az *Együgyű lexikon* mellett szépen megfért a *Két hajó* dedikált példánya is.

„Ónyájas olvasó: mindenféle dolog” címmel Karinthy Frigyes-estet szerveztünk, Szalay Károly, irodalomtörténész, szerkesztő és felkért beszélgetőpartner Ungvári Tamás irodalomtörténész részvételével, melyet Fenyő Iván színművész Karinthy versfelolvasó estje követett, melyhez a Chameleon Jazz Band szolgáltatott korhű muzsikát. „1000 x ölel Józsi” volt a mottója a Csáth Géza-estnek, Kelemen Éva, a Zenetörténeti Tár munkatársa és Szajbély Mihály irodalomtörténész tolmácsolásában, melyet Máté Gábor felolvasóestje és Elek Szilvia zongorajátéka követett. A már említett Weöres Sándor-est („*Testesült álom vala földi képem,*”) Bartal Mária előadásával indult a belső idő, a szubjektív időélmény kialakulásáról. Ezt követte két kortárs szerző, Schein Gábor és Térey János kötetlen beszélgetése Weöres hatásáról, befolyásáról, életművének továbbéléséről, illetve utóéletéről.

Az estet az egyik legnagyobb sikert arató produkció, a Momentán Társulat rögtönzésekre, nyelvi bravurokra épülő *RögvEst* című műsora zárta.

A támogatásoknak köszönhetően idén szeptembertől újabb „szemeszter” indulhatott, ezúttal *Bűnök és szenvedélyek* sorozattal. Szeptemberben nem kisebb bűnnel (vagy szenvedéllyel?) indítottunk, mint a *Hamisítványok*. Pontosabban: *Hamisítványok* (?). Láng Benedek és Király Levente a *Rohonci-kódex* megfejtési kísérleteiről tartott előadást, melyeket jól kiegészített Literati Nemes Samuel hamisítvány-gyűjteményének kiállítása, benne néhány egyáltalán nem

hamisítvány darabbal. Köretként pedig Fesztbaum Béla és Tornyi Ildikó, a Vígszínház művészei Molnár Ferenc-jeleneteket adtak elő, természetesen az álarca-hamisítvány-hazugság körben mozogva.

Októberben, az 1956-os forradalomra emlékezve, Eörsi László az '56 utáni politikai tisztogatásokról tartott előadást, míg Bene Sándor egy sokkal korábbi kor, a 17. század politikai „bűnözőit” idézte meg: Montecuccoli, Caraffa, Marsigli alakja azonban más-ként él Európa emlékezetében, mint a hagyományos magyar szemléletben. A Divisi Kamarazenekar vezetője, Dinya Dávid külön erre az alkalomra komponált művének premierje is ezen az estén volt.

Novemberben sokkal könnyedebb téma, és a Talam-ba Útőegyüttes Gödöllő koncertje dübörgött be(nn) a Díszterembe(n). Deák Ágnes történész bemutatta,

milyen egzotikumokat fedezhettek fel a 19. század első felében nálunk járt külföldi utazók; illetve Földesi Ferenc, a Kézirattár vezetője mesélt azokról az egzotikumokról, melyekkel a régi magyar utazók találkozhattak külföldi zarándoklataik során.

A naptári év programját a *Rejtélyes elrejtések. Titkos-írások* zárta. Vámos Hanna és Vadai István rejtjelekről, feltörhetetlen kódokról és főként írásmódokról beszélt előadásában, míg Zsupán Edina ennek a rejtélynek a képi oldalát mutatta be a Kálmáncsehi breviárium kapcsán. A Pepita Playback Társulat improvizációs műsora zárta az estet és a félét.

Kötél Emőke

kotel.emoke.at.oszk.hu

Szalay Károly és Ungvári Tamás, a Karinthy kéziratok előtt

MINIKÖNYV-KIÁLLÍTÁS

Rendhagyó kiállítás-megnyitóra került sor 2013. január 31-én az OSZK VII. szinti könyvkiadó helyiségében. Az OSZK ettől a naptól állandó kiállításon mutatja be az 1988-ban elhunyt Bolgár Imre, a Zrínyi Nyomda nyugalmazott vezérigazgatója által összegyűjtött minikönyv-kollekciót, amely a gyűjtő családjának nagylelkű felajánlása révén került a nemzeti könyvtár tulajdonába. A donáció feltétele az volt, hogy a gyűjteményből állandó kiállítás létesüljön, emléket állítván az Örökhangónak.

A minikönyvkiadás napjainkban kevésbé divatos, mint a múlt század 70-es és 80-as éveiben, de a kiadványok az idő múlásával egyre értékesebbek lesznek. Különösen a számozott, dedikált, különleges díszítésű vagy kötésű bibliofil darabok, amelyek nagy számban fordulnak elő a gyűjteményben. Bolgár Imre gyűjtői érdeklődése valószínűleg közismert volt a nyomdaigazgatók körében, így gyakran kapott különleges miniatűr kiadványt külföldről is, ráadásul a számozott kiadványok gyakorta a széria első darabjai közül valók, amelyek kis sorszámot viselnek.

Az anyag könyvkiadás-történeti érdekessége és esztétikuma mellett fontos megemlíteni, hogy a gyűj-

temény befogadásával mintegy 260 hazai kiadványt tudtunk pótolni, amelyek a nemzeti könyvtár állományában archivális példányban sem voltak meg eddig, noha ezek beszerzése elsődleges feladatunk.

Emellett további 150 kiadvány esetében a szokásos kétpéldányos gyűjtés hiányzó második példányához jutottunk hozzá. Ezeket a példányokat nem a kiállítási tárlókban helyeztük el, hogy folyamatosan az olvasók rendelkezésére állhassanak. 248 féle külföldi kiadvánnyal is gyarapodtunk, amelyek között hungarikumok is akadnak. A mintegy 1200 darabot számláló gyűjtemény többi tagját kötésvariánsként vettük állományba.

A kiállításon külföldi kiadványok és a többes példányok láthatók.

Noha Bolgár Imre gyűjteményének nagysága a nemzeti könyvtár mintegy nyolcmillió állományával összevetve nem jelentős, de ha a befogadása előtt birtokunkban lévő 2900 tételt számláló minikönyvállományunkat tekintjük, látható, hogy a maga nemében kivételes gyarapodásról van szó.

A gyűjtőnek és adományozó családtagjainak tisztelettel és köszönettel adózunk.

Kaposváriné Dányi Éva
danyi.eva@oszk.hu

FILMGYÁRI CAPRICCIO

2013 februárjában nyílt az OSZK Ars Librorum terében az a nagyszabású fotókiállítás, amelynek címe *Filmgyári Capriccio* volt. B. Müller Magda, a kiállítás kurátora a legsikeresebb magyar játékfilmek jelenetfotóit (*Mephisto*, *Redl ezredes*, *Szerelem*, *Szörnyek évadja*, *Régi idők focija*), valamint a legsikeresebb rendezők és operatőrök forgatás közbeni *werkfotóit* rendezte össze. A képek szerzői neves standfotósok: Inkey Alice, Inkey Tibor, Domonkos Sándor, Kende Tamás, Szóvári Gyula, Rajnógel Imre, Kalászi György, Gáspár Miklós, Szilágyi Lenke, Jávor István, Buray Zsuzsanna, Baldóczy Csaba, Bartók István, Demeter Miklós, Endrényi Egon, Kiss Júlia, Morvay Pálma, Szomszéd András, Szabó Róbert, Markovics Ferenc és B. Müller Magda.

A kiállítás érdekessége a képek teljesen szubjektív egymás mellé rendelése és átütő humora. (pl. mindenki kalapban, mindenki kamerával, lehetetlen helyzetekben stb.) A tárlat hangulata a forgatások hangulatát idézte. Egymás mellett élő és elhunyt híres rendezők, operatőrök, olyan pillanatokban megörökítve, amelyek érdekesek, őszinték és egyediek. A kiállításnak komoly látogatottsága volt, a tévécsatornák

majdnem mindegyike beszámolt róla. A nagy sikerrel való tekintettel 2014. január 21-én, a Magyar Kultúra Napján folytatódik a tárlat: *Filmgyári Capriccio 2.* – *A nemzet napszámosai* címmel, mely alkalommal magyar játékfilmekben szereplő híres színészekről mintegy 500 képet állítunk majd ki.

B. Müller Magda

bauer.gyorgyne.at.oszk.hu

Klaus Maria Brandauer az 1981-ben bemutatott *Mephisto*ban

TALPRA MAGYAR!

– KULTUSZ ÉS EMLÉKEZET –

Amagyartörténelemnagynapján, 1848. március 15-én, két helyszínen, Bécsben és Pesten fontos események zajlottak, amelyeknek két kimagasló alakja Kossuth Lajos és Petőfi Sándor volt. Kossuth ezen a napon vitte Bécsbe a pozsonyi országgyűlés követeléseit, Petőfi pedig a pesti események középpontjába került.

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc 165. évfordulójának alkalmából rendezett kiállításunk az Országos Széchényi Könyvtár gazdag gyűjteményeiből válogatva mutatta be történelmünk jelentős eseményét és meghatározó két alakját, valamint a kiegyezést követően kibontakozó, 1848 köré épülő kultuszt. A Plakát- és Kisnyomtatványtár színes és szerteágazó anyagából válogatva az épület V. szintjének büfé felőli folyosóján láthattuk azokat a sajtótermékeket, amelyek 1848. március 15-nek reggelén cenzúramentesen hagyták el Landerer és Heckenast nyomdaműhelyét. A *12 pont* és a *Nemzeti dal* kinyomtatásával vette kezdetét Pesten a forradalom, melynek első vívmánya a sajtószabadság volt. A kiállításon litográfiák, metszetek és színes illusztrációk segítségével elevenedett meg a kor és a környezet. Láthattuk az első felelős magyar kormány tagjainak és a szabadságharc tábornokainak arcképét, Buda 1849-es ostromát és Hentzi tábornok halálát, továbbá megismerhetjük Kossuth pénzügyminiszteri tevékenységének kézzelfogható lenyomatát, az eredeti Kossuth-bankókat is.

A folyosó ruhatár felőli részén, eredeti plakátokon követhettük nyomon március 15. kultuszát. Látható volt a *Bem – Petőfi* címet viselő egykori plakát is, amely a forradalom és szabadságharc 50. évfordulójára (1898) készült nagyméretű panorámaképet reklámozta, s amelyről mostani kiállításunk plakátjának grafikai motívumát is – Petőfi lovon ülő alakját – kölcsönöztük. A panorámakép, amely méreteiben és stílusában hasonlított a Feszty-körképhez, a nagyszabású csata jeleneteit örökítette meg, kiemelve Bem és Petőfi alakját.

Az V. szinti folyosóról nyíló Nemzeti Erekllyetárben – a nevéhez méltó módon – a Kossuth és Petőfi személyéhez kötődő relikviákat állítottunk ki. A Kézirattár gyűjteményéből látható volt itt a *Nemzeti dal* eredeti

kézirata, valamint Petőfi más autográf jegyzetei és rajzai. Az ún. Erekllyetárloban a Kossuth hangját őrző eredeti fonográfhengereket és egy korabeli lejátszó készüléket helyeztünk el. Kossuth 1890-ben az aradi Szabadság-szobor leleplezésének ünnepére mondta fonográfra 460 szóból álló beszédét. A beszéd részletének digitalizált változatát is meghallgathattuk a kiállításban.

1894-ben – Kossuth halála után – a nemzeti könyvtárba került a „turini remete” páratlan értékű magánkönyvtára. Az aradi eseményekhez kapcsolódva ebből a gyűjteményből is megcsodálhattunk néhány dedikált kötetet és levelet. A dedikációkból és levelekből is nyomon követhető az a páratlan léptékű kultusz, amely még Kossuth életében kibontakozott személye körül. A Kossuth-kultuszhoz kötődik a Müller József által komponált Kossuth-induló kiállított kéziratos és nyomtatott változata is. Látható volt a címlapja miatt híressé vált zenemű is, a Kálózi János által megzenésített *Nemzeti dal* kottája. A forradalom évében kiadott zenemű címlapján szerepelt ugyanis először az a jelenet, amelyen Petőfi a Nemzeti Múzeum lépcsőjének párkányán szaval. Később erről az ábrázolásról terjedt el az a magát mai napig makacsul tartó legenda, hogy a költő a múzeum lépcsőjéről is elszavalta a *Nemzeti dalt*. A kiállítóterben halk zenei aláfestésként a kor hangulatát megidéző dallamok csendültek fel. Kossuth hangját, az eredeti kottákat és a hangzó anyagot a Zeneműtár őrzi.

Az egyik kiállítási falon a Nemzeti Színház több egykori színésznének kinagyított portréját láthattuk Laborfalvy Róza, id. Lendvay Márton, Szigeti József, Komlóssy Ida, Szigligeti Ede, Egressy Gábor neve ismerősen cseng Katona József *Bánk Bánja* korabeli plakátjáról is. Az 1848. március 15-ei pesti események méltó megkoronázása volt, hogy aznap este Nemzeti Színházban közkívánatra a *Két anya gyermeke* című darab helyett a *Bánk Bánt* tűzték műsorra. Az eredeti szöveggönyvek, plakátok és színészportrék a Színház-történeti Tár gyűjteményét gazdagítják.

A Térképtárban őrizzük azt az 52,5x35 cm méretű különleges térképet, amelynek kinagyított másolatát szintén megcsodálhattuk a kiállításon. A térképen plasztikus formában elevenednek meg az 1848-as for-

radalmak európai szinterei. A Bécsben kiadott térkép – érthető módon – a német eseményekre fókuszál.

A törzsgyűjteményből származó korabeli hírlapok beszámolóit idézték fel számunkra 1848. március idusának történéseit. Meglepő, hogy a *Pesti Hírlap*nak „csak” az 1848. március 17-én megjelent száma közölte az eseményeket. Nyilvánvaló, hogy a forradalom

hevében senkinek nem volt ideje a másnapi lap számára megírni a tudósításokat. A kiállítás ideje alatt tárlatvezetéseket és múzeumpedagógiai foglalkozásokat tartottunk.

Elbe István
elbe.istvan.at.oszk.hu

BUDAPEST, BUDAVÁRI PALOTA „F” ÉPÜLET (06) 1 224 3746 FACEBOOK.COM/NEMZETIKONYVTAR PR@OSZK.HU OSZK.HU

2013. MÁRCIUS 15.
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
TALPRA MAGYAR! – KULTUSZ ÉS EMLÉKEZET
10.00-18.00

TALPRA MAGYAR! – KULTUSZ ÉS EMLÉKEZET KIÁLLÍTÁS •
NEMZETI DAL – PETŐFI 1848. MÁRCIUS 13-ÁN KELT KÉZIRATA • KOSSUTH KÖNYVTÁRA: DEDIKÁLT KÖNYVEK ÉS LEVELEK •
KOSSUTH HANGJA – AZ 1890-ES FONOGRAFHANGER HANGANYAGÁNAK DIGITALIZÁLT VÁLTOZATA •
MÁRCIUS 15. EMLÉKEZETE A 20. SZÁZAD SORSFORDULÓI KÖZEPETTE – PLAKÁTOK, FILMHÍRADÓK •
PEST-BUDA AZ 1840-ES ÉVEKBEN: KORABELI METSZETEK ÉS LITOGRFÁFIÁK – ÖLTÖZKÖDÉS, CSATAKÉPEK, NÉPSZERŰ IRODALOM •
FÉNYKÉPEZKEDÉS EGY KORABELI METSZETES ÁBRÁZOLÁSBAN •

10.00 – 11.00 KOMOLYZENEI KONCERT GYERMEKEK SZÁMÁRA (HELYSZÍN: 6. SZINT)
10.00 – 17.00 OLVASÓLIGET (HELYSZÍN: 6. SZINT)
10.00 – 17.00 KÉZMŰVES FOGLALKOZÁSOK (HELYSZÍN: 5. SZINT)
11.00–11.30 PALOTÁS TÁNCBEMUTATÓ ÉS TANÍTÁS
A REFORMKORI HAGYOMÁNYÓRZÓK TÁRSASÁGÁNAK KÖZREMŰKÖDÉSÉBEN (6. SZINT)
12.30–13.00 VISELETTÖRTÉNETI DIVATBEMUTATÓ
A REFORMKORI HAGYOMÁNYÓRZÓK TÁRSASÁGÁNAK KÖZREMŰKÖDÉSÉBEN (6. SZINT)
15.30–16.00 PALOTÁS TÁNCBEMUTATÓ ÉS TANÍTÁS
A REFORMKORI HAGYOMÁNYÓRZÓK TÁRSASÁGÁNAK KÖZREMŰKÖDÉSÉBEN (6. SZINT)
TÁRLATVEZETÉSEK: 12.00, 14.00, 16.00 ÓRÁTÓL
BEIRATKOZÁSI AKCIÓ:
VÁLTSON FÉLÁRON ÉVES OLVASÓJEGYET!

2013.
MÁRCIUS 15.

TALPRA MAGYAR
KULTUSZ ÉS EMLÉKEZET

HASONMÁSOK ÉS REPRINTEK

– PÓDIUMBESZÉLGETÉS ÉS KIÁLLÍTÁS –

2013. március 5. és július 13. között válogatást mutattunk be az 1850 előtt készült könyveknek és kéziratok dokumentumoknak a faksimile és reprint kiadásai-ból a VII. szinti katalógustérben.

A faksimile latin eredetű kifejezés, amelynek eredeti jelentése: fac simile, azaz: csinálj hasonló! Nyomdászati értelemben faksimilének nevezzük egy dokumentum (például könyv, kézirat, kép, kotta stb.) az eredetihez mindenben hasonló és nyomdai úton sokszorosított másolatát, azaz hasonmás kiadását.

A faksimilé esetében – amelyek elsősorban gyűjtők számára készülnek – a legteljesebb igényességgel igyekeznek mindenben az eredeti dokumentumot lemá-

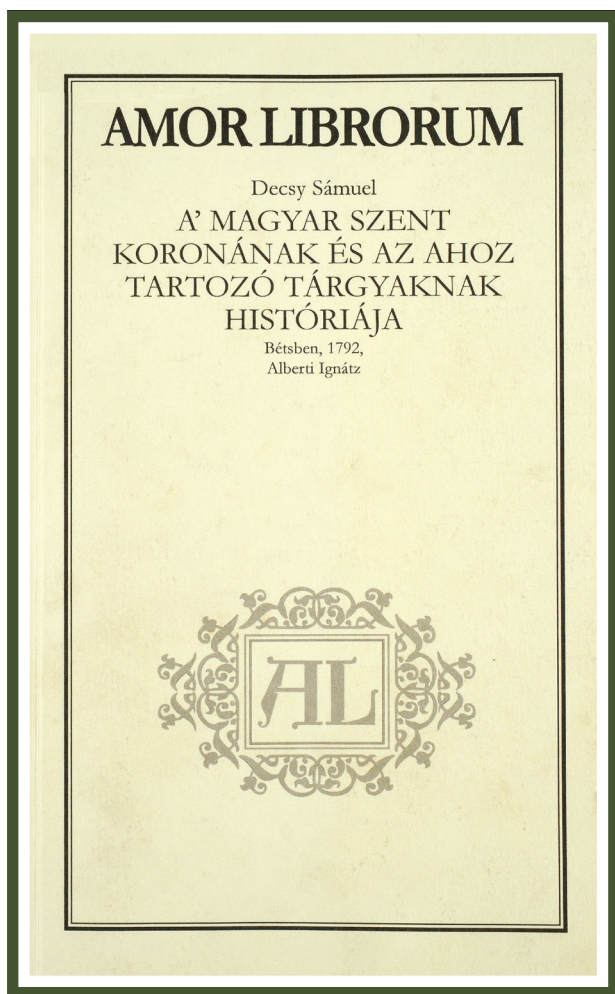
solni. E kiadványoknál a cél az, hogy amennyire csak lehet, megközelítsék az eredeti kötet arculatát, s hogy megteremtsék az eredeti megjelenés illúzióját a forma, a méret, a kötésmód szempontjából is. Egy igazán jól sikerült faksimile esetében alig lehet megkülönböztetni a hasonmás az eredeti kiadás példányaitól.

Többféle célból dönthetnek egy könyv hasonmás kiadásként való megjelentetéséről: elsősorban a hiánypótló, érdeklődésre számot tartó, ritka, avagy már nem könnyen hozzáférhető szépirodalmi és szakkönyveket, bibliofil könyveket adják ki ily módon.

A reprint (az angol szó jelentése: újrinyomat, újrainyomat) esetében önálló, mai tervezésű kiadásról beszélhetünk, amikor is csak a dokumentum belső része, a könyvtest (a szövegtükör) egyezik meg az eredetivel. Ez esetben egyszerűbb kivitelezésű kiadványról van többnyire szó, mivel a reprint kiadás esetében a hangsúly a tartalom reprodukálásán, a használhatóságon van. Ennek megfelelően a reprint többnyire olcsóbb kategóriájú kiadvány.

Egyazon könyvnek elkészíthető mind a hasonmás, mind pedig a reprint változata is. (Erre jó példa Könyvtárunk és a Kossuth kiadó közös, *Amor Librorum* sorozata, amelynek egyes darabjai mindkét változatban kiadásra kerültek.) A tárlathoz kapcsolódóan március 30-án e kérdések mentén Könyvtárunk szakmai kerekasztal-beszélgetést is szervezett a *Reprinttől az értékes hasonmásig* címmel, amelyen Boka László irodalomtörténész, tudományos igazgató moderálásával Kocsis András Sándor, a Kossuth Kiadó elnök-vezérigazgatója, Kőszeghy Péter irodalomtörténész, a Balassi Kiadó tudományos igazgatója, valamint Schöck Gyula, a Schöck Kft. cégvezetője beszélgetett a faksimile és a hasonmás kiadások mai helyzetéről, valamint az OSZK mint tudományos műhely és könyvkiadó ilyen téren történt kezdeményezéseiről.

A kiállítás során elsősorban a 16–17. századi Bibliafordításoknak, illetve a vallási, szépirodalmi, történelmi, természetrajzi és pedagógiai könyveknek a 19-től a 21. századig megjelentetett újbóli kiadásai közül válogattunk. Érdemes kiemelni néhány könyvet, így Komjáthy Benedek Pál apostol leveleinek a fordítását, amely a legelső teljes egészében magyar nyelven

A Kossuth Kiadóval közös sorozatunk egyik tagja

Ransanus-kódex hasonmása

nyomtatott könyv. A fordítás első reprint kiadása 350 évvel az első kiadást követően, 1883-ban jelent meg.

A kiállítás egyik legszebb darabja volt a *Pécsi Misszálé*, (a Schöck kft. egyedi kiadása, OSZK együttműködés révén) amelynek érdekessége és értéke, hogy az eredetiben fennmaradt misekönyvek mindegyike csonka, csupán a faksimile kiadás teljes. A pedagógiai témájú könyvek egyik érdekessége volt a 16 kiadást megélt *Flóri könyve*, amely a maga korában (az első kiadás még 1839-ben jelent meg Heckenast Gusztávnál) elterjedt filantropista pedagógia moralizáló-oktató szellemében íródott. Maga a könyv az

első magyar nyelvű, óvodás és kisiskolás gyermekek számára készült verses, képes, kottás dalos könyv, mely tematikus sokszínűségének köszönhetően nemzedékek meghatározó hatású első olvasmánya lett.

Látható volt a kiállításon több egyedi kivitelű kötet mellett a Gutenberg-biblia, a Hunyadi Mátyás könyvtárából származó kódexek (korvinák), II. Rákóczi Ferenc ábécés könyvecskéje, illetve a Balassi Bálint verseit kéziratos formában őrző Balassa-kódex is.

Kozma Katalin és Szendrei Zsuzsa
kozma.katalin.at.oszk.hu; szendrei.zsuzsa.at.oszk.hu

TÁVOL AZ ARARÁTTÓL

– KIÁLLÍTÁS, KONFERENCIA, TUDOMÁNYOS EGYÜTTMŰKÖDÉS –

Az Ararát-hegy, mint örökös viszonyítási pont és mindenkorai menedék kétfős jelképe az örmények példaértékű hagyományörzésének. Az örmény diaszpórák példája szerte a világon mutatja, hogy távol az anyaföldtől, akár nyelvvesztés ellenére is, a közösségi kultúra és az identitás megőrizhető, megtartható.

Az örmények kultúrája nem csak a Kaukázusban hangsúlyos ma sem. Jelenléte a történeti Magyarország területén, a Kárpát-medencében sok száz évre visszavezethető. A Kárpát-medencei örménység történeti, kulturális, művelődéstörténeti értékeinek szakmai értékelésére, bemutatására jött létre az a tárlat, illetve a kísérő, nemzetközi konferencia és tudományos projekt, amely leginkább a kultúra megtartó erejéről és az értékteremtés magyar és örmény közös évszázadairól kívánt szólni.

Kiállításunk gondolata több éve, Kovács Bálint történész, armenológus és az Országos Széchényi Könyv-

tár szakembereinek egymásra találásával, együttműködésével fogant, abból a jeles és számontartott alkalomból, hogy Velencében 500 éve, 1512/1513-ban kinyomtatták az első öt örmény könyvet. 2011-ben azután, az előkészületek során a kezdeti könyv- és művelődéstörténeti tematika kibővült a Kárpát-medencei örmény kultúra teljes területére, s a Tudományos Igazgatóság koordinálásával létrejött egy többoldalú együttműködés, egyfelől a Budapesti Történeti Múzeummal, amely vállalta a kibővített tárlat kiállítását, másfelől a lipcei GWZO Intézettel, amellyel közösen nemzetközi tudományos konferencia szervezésébe kezdtünk a projekt tematikáját illetően. Ezek eredményeként a BTM Vármúzeumának földszinti időszakos nagy kiállítóterében került megrendezésére 2013 áprilisában a két várbéli társintézmény összefogásával az említett kiállítás, amely a Budapesti Tavasz Fesztivál keretében nyílt meg, s ekkor, április 5–6-án rendeztük az OSZK-

Részlet a kiállításból

Kiállítás megnyitó

ban azt a rangos tudományos konferenciát, amelyen Kaliforniától Ukrajnáig számos, a téma szakértőjének számító előadó vett részt. A konferencia előadásai két fő témához kapcsolódtak: „*Örmények a Kárpát-medencében*” valamint az „*Örmény könyvkultúra, Örmény művészet és építészet Kelet- és Közép-Európában*”.

Örmények a Kárpát-medencébe nagyobb számban a 17. század folyamán vándoroltak be, akik elsődlegesen Erdélyben, Szamosújváron, Gyergyószentmiklóson, Erzsébetvárosban, és Csíkszépvízen telepedtek le, több esetben saját városokat is létrehozva. A későbbi századokban az egész Kárpát-medencében kialakult diaszpóráik, amelyek a szülőföld örökségét az itt talált kultúrával ötvözték. Városaik, épített örökségük, művelődésük, könyvkultúrájuk és az általuk létrehozott magyarörmény kulturális paletta sajátos műalkotásai mind-mind érdemesek arra, hogy a szélesebb hazai és külföldi közvélemény, illetve a budapesti kiállítás-látogatók megismerjék. Mindezen túl, a bemutatott Kárpát-medencei örmény kincsek egy értékes szegmense eddig jórészt rejtve maradt nem csupán a közvélemény, de a szűkebb tudományosság előtt is. A kiállításon több olyan műtárgyat, dokumentumot sikerült a nagyközönség elé tárni, amelyek eddig jószerével eldugott, elfelejtett padlások mélyén, plébániák hűvösében várták a szakszerű feltárást és restaurálást. A kiállítás létrehozása ezért is egy, a Lipcsei Egyetem GWZO intézete által is támogatott tudományos programmal is társult, amelynek csupán első eredménye a kiállítás megnyitáskor rendezett nemzetközi tudományos konferencia, a projekt azonban 2014-ben is folytatódik.

A kiállítást Németh Zsolt, a Külügyminisztérium államtitkára és Drost Abgarjan, a Halle-wittenbergi egyetem professzora nyitotta meg. Megjelent Kövér László, az Országgyűlés elnöke is. Közreműködött David Yengibarjan örmény harmonikaművész is.

A projekt finanszírozását döntően a Nemzeti Kulturális Alap biztosította, hozzájárultak kisebb mértékben a GWZO és a hazai örmény kisebbségi önkormányzatok. Ugyanakkor a Külügyminisztérium is felügyelte a kiállítás részét, az ismert örmény–magyar külpolitikai problémák miatt. Ez utóbbi viszony javításában a projekt pozitív szerepet játszott, amit Anahit Simonyan Asszonynak, a jereváni Örmény–Magyar Kulturális Társaság vezetőjének hivatalos részvétele is jelzett az eseményeken.

A szakmai tanulmányokkal dúsított katalógus (önálló magyar és angol nyelvű kötetekben) 2013 augusztusában jelent meg. Hivatalos bemutatására a kiállítás záróeseményén, 2013. szeptember 16-án, a Budapesti Történeti Múzeumban került sor, a BTM, az OSZK és a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat közös szervezésében, ahol a rangos kiadványokat Őze Sándor irodalomtörténész professzor és Terdik Szilveszter művészettörténész ismertette.

A kiállításra a műtárgyak jelentős részét erdélyi örmény plébániák gyűjteményéből kölcsönöztük, elsődlegesen a gyulafehérvári Római Katolikus Érsekséggel, mint partnerintézménnyel való együttműködés eredményeként, a további műtárgyakat a budapesti Örmény Katolikus Lelkészség és budapesti és nyíregyházi közgyűjtemények bocsátották rendelkezésre. Segítségüket ezúton is köszönjük, éppúgy, mint Stefan Troebstnek, a Lipcsei Egyetem professzorának támogatását, valamint a kiállítás két kurátorának, Kovács Bálint armenológusnak és Pál Emese művészettörténésznek a munkáját. A projekt koordinátora e sorok írója volt.

Boka László
boka.at.oszk.hu

Részlet a tárlatból

HATÁRTALAN EGYÜTTMŰKÖDÉS – STRATÉGIA, INTEGRÁCIÓ, MEGÚJULÁS

– MAGYAR KÖNYVTÁROSOK VII. VILÁGTALÁLKOZÓJA BUDAPESTEN,
2013. MÁJUS 28–29. –

Több mint nyolc éves szünet után ismét sor kerülhetett a magyar könyvtárosok szakmai világtalálkozójának megrendezésére Budapesten. Ilyen széles körben utoljára 2004-ben találkozhattak a szakma képviselői.

A világ különböző pontjain működő magyar könyvtárakkal és könyvtárosokkal való kapcsolattartás alapvető magyarországi indítéka a közös szellemi örökség megőrzése és hagyományozása. A könyvtári intézményrendszer – a benne dolgozó munkatársak tevékenysége révén – köztudottan a kulturális örökség gyűjtője, őrzője és továbbadója, ezen keresztül egyben a magyar nyelv értékeinek védelmezője, a közösségi értékek megteremtője és megtartójaként pedig összességében a magyar azonosságtudat támogatója.

A találkozóra jelentős összefogás eredményeként kerülhetett sor: a Nemzeti Kulturális Alap, az Országgyűlés Hivatala, valamint a KIM Nemzetpolitikáért Felelős Államtitkárságának pénzügyi támogatásával, az Országos Széchényi Könyvtár, a Könyvtári Intézet és az Országgyűlési Könyvtár szervező munkájával, továbbá az Emberi Erőforrások Minisztériumának szakmai felügyeletével megvalósuló program létrejöttéhez segítséget nyújtott a Magyar Könyvtárosok Egyesülete és az Informatikai és Könyvtári Szövetség is. A VII. Világtalálkozó fővédnökségét Kövér László, az Országgyűlés elnöke vállalta.

Az idei világtalálkozó tehát széleskörű anyagi, szakmai összefogás és támogatás révén valósult meg, ennek következtében szerkezetében némiképp eltért a korábbi világtalálkozóktól. 2013. május 28-án délelőtt a rendezvény nyitóprogramjának az Országház Felsőházi ülésterme szolgált helyszínül. A reprezentatív környezet, az elhangzott köszöntők és előadások, az értékes könyvadományok átadása, az elegáns fogadás mind-mind hozzájárult az egyszerre ünnepélyes és meghitt légkör megalapozásához, amely a továbbiakban is jellemzője maradt a délutántól már az Országos Széchényi Könyvtárban folytatódó találkozónak.

Mivel a magyarországi könyvtáros szakma 2013 tavaszán a 2014–2020 közötti időszak stratégiai tervezésének folyamatában volt, elérkezettnek látszott az idő, hogy végre egységes koncepció alapján, tudatos előrelátás, összehangolt tervezés és kiszámítható, biztonságos anyagi feltételek meghatározása mellett folyhasson a közös bel- és külhoni könyvtári cselekvési program előkészítése és megvalósítása. A Magyar Könyvtárosok VII. Világtalálkozója célul tűzte ki tehát, hogy – felelős szakmai műhelyként – áttekinthesse az együttműködés kulcsterületeit és eddigi tapasztalatait, ezekre építve fogadjon el a 2014–2020 közötti időszakra egy olyan szakmai koncepciót, amely kijelöli a további együttműködés tartalmát, szintjeit, kereteit és formáit, egységbe foglalva a Kárpát-medencei és a nyugati szórvány lehetőségeit a közös szellemi örökség megőrzése és szétszórása érdekében.

A világtalálkozóra meghívtuk a Kárpát-medencei könyvtáros továbbképző hálózat képzőhelyeinek képviselőit, a Kárpát-medencei könyvtáros szakmai szervezetek vezetőit, a külhoni digitalizáló műhelyek képviselőit, a külföldi könyvtárakban fontosabb hungarika gyűjteményeket gondozó könyvtárosokat, a nyugat-európai és tengerentúli állami, alapítványi, egyesületi magyar könyvtárak és gyűjtemények képviselőit, a nyugat-európai országos magyar szervezetek (NYEOMSZ) képviselőit, a külföldi magyar kulturális intézetek könyvtárosait, az Országgyűlési Könyv-

Bánkeszi Katalin, a Könyvtári Intézet igazgatója
köszönti az egybegyűlteket

tár 2011. és 2012. évi külföldi magyar ösztöndíjasait – természetesen hazai partnereikkel együtt. Arra törekedtünk, hogy a stratégiában érintett valamennyi munkaterület átgondolásához megfelelő összetételű és tájékozottságú munkaközösség alakulhasson ki.

Végül mintegy 120–150 fő közötti létszámú tanácskozó testület színvonalas előadások, szakmai bemutatók, fórumok, beszélgetések közepette alakította ki elképzelését az előttünk álló időszak stratégiai feladatairól, valamint a megvalósításhoz szükséges feltételrendszer meghatározásáról. A VII. Világtalálkozó információit, továbbá programjának, visszhangjának, eseményeinek krónikáját a Könyvtári Intézet által működtetett <http://vilagtalalkozo.oszk.hu> weboldal közzétette, mely azóta is az érdeklődők tájékozódását szolgálja. A Szervező Bizottság kezdeményezésére az előadásokban elhangzottak és a hozzászólások figyelembe vételével a találkozó végén elkészült egy ajánlás, amelyben a magyar könyvtárosok megfogalmazták stratégiai javaslataikat a jövőbeni együttműködés több területére vonatkozóan. Az ajánlás szövegét az érdeklődők az említett honlapon olvashatják.

Bánkeszi Katalin
bankeszi.katalin@oszk.hu

A 100. SZÜLETÉS NAP

„Major Tamás első színházi rendezése Jean Sarmont 106-ik születésnap című darabja volt. Németh Antal bízta rá, Major kitűnően oldotta meg. A százhat éves matróna szerepe nagy feladatot rótt rám. Szerettem a szerepet, lázasan készülődtem a premierre. [...] A darab úgynevezett nagyjelenete, amikor a százhat éves öreg Mamurré anyó holdfényes kis szobájában fekszik az ágyában, fehér főkötőben, hálóingben, és félig alva álmodik. [...] Nagyon kedves, kicsit szentimentális,

mulatságos, jó jelenet volt. Abban a pillanatban megszólalt a Nemzeti Színházban a légiriadó, kigyúltak a nézőtéri villanyok, a nézőközönség pánikszerűen tolongott kifelé. A műszaki személyzet szétszedte a gyűlékony kulisszákat, a szereplők az óvóhelyre menekültek, szóval ostromállapot, légó! Én ott maradtam az ágyban, elkaptott egy zokogógörcs. Belém fojtották a régen elmondásra váró szót.” (Gobbi Hilda, Közben, Bp., 1982, 170.)

Gobbí Hilda arcai – részlet a tárlatból

A felidézett eset 1944 februárjában történt. A Sarmant-mű Nemzeti színházi előadásában a főszerepet, a 106 éves Céline Mouret-t, az akkor 31 éves Gobbí Hilda alakította. Bár az első öregasszony-szerepek egyikének emléke emblémaként kísérte végig színészi pályáját, az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tára nem várta meg a 106. születésnapot: a „*Pillantás a titkos dossziéba*” – *Gobbí Hilda (1913–1988)* című kiállítást a művésznő születésének centenáriumán rendeztük meg.

Akadnak olyan színészi életművek, amelyek átcsapnak a rivaldán, túllendülnek a portálynyláson, és a színpadi létnél tágabb teret kívánnak. Gobbí Hilda monumentuma ilyen, bár szinte minden pillanata a színházról szól. A színpadon, filmen, rádióban eljátszott szerepeken túl azonban Gobbí más nyomokat is hagyott maga után, másfajta emlékművet is épített, a szó jelképes és kézzelfogható értelmében egyaránt. Színészmúzeumot, hogy emléket állítson annak, ami az emberi emlékezettel múlna el; színészkollégiumot (Horváth Árpád Színészkollégium), hogy az új nemzedéknek tető legyen a feje fölött; színészotthont (kettőt is), hogy a színházban és a színházért dolgozók idős korukban se maradjanak támasz nélkül; színházat (Nemzetit), hogy a magyar színjátszásnak méltó háza és benne mintaadó társulata legyen.

Gobbí Hilda első színpadra lépésétől kezdve rögzítette pályájának és (köz)életének eseményeit, gyűjtötte a fényképeket, színlapokat, újságkivágatokat. A fél

évszázados életpályája dokumentumait magukba záró, gondosan felcímkézett kötetekből ötvenhetet az OSZK Színháztörténeti Tára őriz. A művésznő születésének 100. évfordulóján kézenfekvőnek tűnt, hogy a Gobbí-albumokat mutassuk meg és megkíséreljük láttatni azt, hogyan látta Gobbí önmagát. Az albumokat és a bennük rögzített eseményeket egyszerre és egységben szeretnénk volna láttatni, ragaszkodtunk tehát azokhoz a szempontokhoz, amelyeket a művésznő a kötetek összeállításánál kijelölt: a kiállítás az életút szakmai és közéleti mozzanatairól adott számot.

A kiállítótérnek, a Színháztörténeti Tár és a Zene-műtár közös katalógusterének adottságait mérlegelve, az életpálya eseményeit a kiállítás három pontján, párhuzamosan futtattuk. A katalógustér falába süllyesztett három tárló a szerepekre (és az albumokra) összpontosított, a kötetek egy-egy oldalnál kinyitva emlékeztettek egy-egy színházi vagy filmes-televíziós produkcióra. A pálya gazdagságának érzékeltetéséhez az albumok így, önmagukban, mégis kevésnek bizonyultak. Reprezentálták ugyan a műtárgy-együtttest, de keveset tükröztek a színészi alakításokból. Dúsabb lett mindez akkor, amikor a Tár gyűjteményéből kiegészítettük ezt azoknak a fényképeknek egy másik példányával, amelyeket amúgy is őriztek az albumok.

Az albumoldalakat és a képeket három szempont szerint válogattuk: olyan szerepeket kerestünk, amelyekre elvételre hivatkozik a Gobbí Hilda alakját őrző közös emlékezet (Elise hercegnő a *Szókimondó*

asszonyágból, Fortuna a *Lumpáciusz Vagabundus*ból), olyanokat, amelyek kanonizált részei színészi portréjának (Åse a *Peer Gynt*ből, a Vénasszony a *Csirkefejből*) és olyanokat is, amelyeket kevésbé emlegetnek, de fotón látható arc, mozdulat, gesztus érdekesnek, kifejezőnek látszott (Hornné–Dizőz *Az eltűnt miniatűr*ből, Chorus a *Magyar Elektrá*ból).

A tárlók Gobbi Hilda színészi pályájának három, jól körvonalazható szakaszát mutatták be: első Nemzeti színházi (1935–1959), a József Attila színházi (1959–1971), valamint a második Nemzeti színházi és a Katona József színházi éveket (1971–1988). A kötetek lapjaiból válogatva végtelenített futású számítógépes prezentációt szerkesztettünk. Ez és a tárlótárlat kiegészítette egymást: nem szerepeltek bennük azonos dokumentumok vagy albumoldalak, de az életpálya azonos időszakai igen. Az „albumkivonat” – amennyire a szükségszerű tömörítés engedte – a kezdet és vég között megpróbálta átfogni a teljes életpályát.

Az albumokban jól követhető egyszerű gesztus: az összeállító – hol eredetileg is portréként készült, hol egy nagyobb kivágatú fényképből kinagyított részleten – számtalan alakban és maszkkal mutatja meg a színész arcát. Ezt a szándékot tettük meg a tárlat harmadik egységének. Már fiatal színésznőként is, az 1940-es években, az „öregasszony” szerepek és a színészi maszkok művészeként jellemezték Gobbi Hildát. Tény, hogy az 1930-as évek végétől idős hölgyek, rút boszorkák, öreg (paraszt)asszonyok sorát játszotta el. A portrészorozatban az 1940-es évekből „fiatal lány” szerepek feleltek az évtizedben eljátszott idős figurákra, az 1950–60-as évekből érett dámák néztek öreg asszonyokra és az 1970–80-as években

pedig a emberi és a „színészi” életkor már szinte öszszetalálkozott.

Ha alkalma nyílik rá, ma már egyetlen kiállítás sem kerüli el azt, hogy az olvasásra kínált szövegek, a pillanatot kimerevítő fényképek, a megsemmisítésre ajánlott tárgyak mellé oda ne tegyen hangfelvételt, esetleg mozgóképet. A Gobbi-kiállításban látható felvételek – az OSZK Történeti Interjúk Tára Mozgóképkincs Gyűjteménye révén – animálták a statikus képeket: hangot, gesztust rendeltek melléjük. A *Premier a Nemzetiben* című, 1941-ben forgatott film Vörösmarty Mihály *Csongor és Tündéjének* nemzeti színházi színrevitelét rögzítette, és megőrizte Gobbi Hilda első Mirigy-alakításának néhány pillanatát is. Az 1955-ben készült *Mosolygó öregekkel*, a Jászai Mari Színházban forgatott dokumentumfilm-mel, a Gobbi-monumentum olyan szeletét jeleníthetjük meg, amelyre a kiállítás többi részében kevésbé volt módunk. És ha volt olyan szakasza az életpályának, amelyről az albumokban nem maradtak, nem is maradhattak dokumentumok, az Gobbi Hilda (köz)életének 1944 tavaszától 1945 januárjáig tartó hónapjai: az illegalitás és azok az események, amelyeknek tanúja volt és azok a szálak, amelyek a Magyar Front és a Békepárt szervezte akciókba kapcsolták be. Bokor Péter 1979-ben készítette azt az interjút, amelyben Gobbi Hilda maga mesélt életének e meghatározó korszakáról.

A kiállítás 2013. június 6. és szeptember 28. között volt látható a Színháztörténeti Tár és a Zeneműtár közös katalógusterében.

Rajnai Edit
rajnai.edit@oszk.hu

ISTENI SZÍNJÁTÉK – „LA DIVINA COMMEDIA”

– ÉJSZAKAI „SZELLEMI” SÉTA DANTE POKLÁTÓL A PARADICSOMIG
MÚZEUMOK ÉJSZAKÁJA 2013 –

Idén a pokol és a paradicsom tájaira kalauzoltuk a látogatóinkat; ördögi és mennyei élményekben lehetett része a több mint 4500 hozzánk látogatónak. A Magyar–Olasz Kulturális Évad tiszteletére meghívtuk erre az éjszakára Dantét, Boccacciót és Petrarcat Budára. Átszelve a Pokol sötét bugyrait, találkoztunk Paolóval és Francescával, a szerelem halottaival; megmásztuk a Purgatórium tisztító hegyét, végül a Paradicsomban hallgattuk a szférák zenéjét; pokoli könyveket, angyali és ördögi öltözékeket, fotókat láthattunk. Bemutattunk egy, az Isteni színpjátékhoz készült jelmezfantáziát, amely az éjszaka folyamán megelevenedett.

Ezen a szellemi sétán nemcsak a könyvtár munkatársai, de nagy örömünkre – többek között – vezetőink voltak ketten az 50 tehetséges magyar fiatal

program résztvevői közül is: Kádár Anett Julianna italianista vetítéssel egybekötött rendhagyó előadást tartott Szokolay Ádám zongorista közreműködésével az erre a napra átalakított díszteremben. *Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel* címmel interaktív előadások keretében vezette végig az Isteni színpjáték legizgalmasabb helyszínein a látogatókat: megnézhettük az elevenliget fává változott bűnöseit, a purgatóriumban a szenvedések hegyén kvíz kitöltésével juthattunk túl – s a helyesen válaszolókra természetesen mennyei ajándékok vártak.

Hét órától óránként tárlatvezetést tartottunk Antonio Bandirali olasz művész a *Genezistől Dantéig* című fotókiállításában, ahol látható volt többek között Babits Mihály Isteni színpjáték fordításának eredeti kézirata is.

Szelleme a díszteremben

A könyvtár csodálatos, máskor nem látható kincseket őriz különleges gyűjteményeiben. Erre az éjszakára olyan érdekességeket vettünk elő és mutatunk be, amelyek természetesen kapcsolódtak az Isteni színjátékhoz: többek között félévészredes Dante-kiadásokat, Gy. Szabó Béla erdélyi grafikus metszetsorozatát, többféle Isteni színjáték fordítást, különböző színháztörténelmi korszakok pokol és paradicsom ábrázolásait. A Kézirattár „*Italiam fato profugus*” – *Sorsunk Itália. Janus, Zrínyi, Babits* című kiállítása azt mutatta be eredeti dokumentumok és másolatok segítségével, hogy miként táplál-

kozott költészetük Itália megéléséből. A Zeneműtárban Liszt Dante-szonátájától a heavy metálig olyan zenéket is hallgathattunk, amelyeket a pokoli-paradicsomi érzések ihlettek. *Highway To Hell* címmel a Régi Nyomatványok Tára Apponyi termében az óvatlan betévedőket a Tár munkatársai hátborzongató, misztikus, humoros és tanulságos történetekkel szórakoztatták. *Pokol és paradicsom a színpadon* címmel a Színháztörténeli Tárban minikiállítás, a Kazimir Károly rendezte Isteni színjáték (1968, Körszínház), valamint a különböző színháztörténeli korszakok pokol, illetve Paradicsom-

ábrázolásainak (pl. díszletképeinek, jelmezrajzainak és színpadtechnikai megoldásainak) dokumentumai-
ból, valamint tárlatvezetés várta az érdeklődőket a
papírszínház-építés és kvízzjáték mellett egész éjszaka.

Mivel az ördög a részletekben rejlik, egészen más
megközelítésben is bemutattuk a poklot és a paradi-
csomot: egy divattervezőt kértünk meg, fogalmazza
ruhákba ezt a két fogalmat: az Inferno e Paradiso kol-
lekció fekete-vörös ruháinak látványa várta a belépő-
ket, egy szinttel feljebb pedig a mennyei kollekció az
ártatlanságtól a kígyón át a tudás aranykoráig, a mai
nő ruhatáráig vezetett. Négy alkalommal divatsétát
is tehattünk a tervezővel pokol és menny között.

Gondoltunk természetesen a gyerekekre és a játé-
kos kedvű felnőttekre is: a Térképtárban a Széché-
nyi Ferenc gyűjteményét bemutató kiállítás mellett
„Mivel az igaz utat nem lelem...” címmel rendez-
tünk foglalkozást, amelynek keretében a látogatók
földgömböt, térképet készíthettek, illetve a restauráto-
raink anyagi ötletekkel és ördögi praktikákkal várták
az érdeklődőket: saját kis könyvet, csodás papírvirá-
gokat alkothattak.

Hagyomány, hogy ezen az éjszakán a könyvtár
olyan részeibe is elvisszük a látogatókat, ahol olvasó
még nem járt: idén az olvasók elől általában elzárt,
nem látogatószinten, a IV. emeleten rendeztek korha-
táros kamarakiállítást a Tudományos Titkárság mun-
katársai. Pokoli könyvek között vezettük óránként
egész éjjel a látogatókat, akik megismerkedhettek az
egykori zárolt könyvek gyűjteményéből, a rémiroda-
lomból, a test ördögének cselekedeteiből összeállított
válogatással, mindennel, amely valaha is kivívta az
indexre kerülés jogát. Természetesen most is volt nagy
könyvtári körséta: meg lehetett nézni a raktárakat és a
könyvkötő műhelyt is.

Idén először nagy sikerű mini könyvaukciót is ren-
deztünk: régi és új mesekönyvek, ponyvák, térképek
és sok minden más került árverezésre. Az érdeklődők

Könyvaukció

megtapasztalhatták a licitálás izgalmát, és hogy mi-
lyen érzés, ha nekik koppan a kis kalapács – baráti
árakon.

Az ördögi és mennyei élményekhez gasztronómiai
élvezeteket is kínáltunk: kézműves csokoládéval, mi-
nőségű borokkal, marcipánnal, és a város egyik leg-
jobb fagyizója által nekünk alkotott különlegességek-
kel vártuk a látogatókat, akik itáliai hétvégét is nyer-
hettek nálunk.

Ezen az éjszakára közöttünk járt az életre kelt
Dante is, hátán a pokol különböző textilekből meg-
álmodott köreivel. A programot a Budapesti Olasz
Kultúrintézettel együttműködve szerveztük, tőlük
érkezett a *Metszetek Boccaccio születésének 700. évfor-
dulójára* című érdekes ex libris kiállítás, amely az auk-
ciós tér falain volt látható.

Az estet – egyedülálló kuriózumként – Gina Gia-
notti, a Budapesti Olasz Kultúrintézet igazgatója és
Szkárosi Endre költő nyitotta meg az Isteni színjáték
néhány sorának felolvasásával olaszul, illetve magya-
rul, Nádasdy Ádám most készülő friss fordításában.

Sághi Ilona

saghi.ilona.at.oszk.hu

REJTÉLYES VÍZJELEK

– ÚJABB PAPÍR- ÉS VÍZJELTÖRTÉNETI KIÁLLÍTÁS
AZ OSZK EREKLYETÉRBEN –

Az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Papír- és Vízjel-történeti Társaság közös szervezésében Rejtélyes vízjelek – TEPLIC papírmalom 400 éves öröksége (1613–2013) címmel megrendezett kiállítás 2013. szeptember 3-tól november 16-ig fogadta a látogatókat az Ereկlyetérben.

A tízéves filigranológiai kutatási program eredményeit bemutató papír- vízjel- és ipartörténeti anyag a felvidéki TEPLIC papírmalom alapításának 400. évfordulója alkalmából került összeállításra. Magyarországon eddig nem volt még látható egyetlen magyar papírmalom történetét feldolgozó, a rekonstrukciós vízjelrajzokat az eredeti papíremlékekkel együtt bemutató kiállítás. Célunk azonban a jubileumi időszak kiállítás létrehozásával nem csupán egy – sok szempontból tipikus, ugyanakkor számos vonatkozásban egyedi és különleges – magyar papírmalom bemutatása volt, hanem a 200 történelmi

magyar papírmalom jellegzetes filigranológiai keresztmetszetét kívántuk felvillantani TEPLIC történetén és vízjelein keresztül.

A hazai folyók és patakok mentén egykor működött papírmalmok között számos nevezetes akad, de ezek közül is kiemelkedik ez a régi gabonamalomból átalakított, a maga korában rendkívül korszerűnek számító felvidéki manufaktúra, mely a félezer évet átívelő hazai papírmalmok történetében több szempontból is méltó a megemlékezésre. A magánalapítású papírmalmok közül TEPLIC volt az első 17. századi – egy új, színvonalasabb minőséget képviselő korszakot megnyitó – és a leghosszabban eredményesen működő: 272 évig állt fenn 1613-tól 1885. évi leégéséig. A teplici papírkészítőmesterek és papírkészítőlegények az egyik legnagyobb és legváltozatosabb vízjelörökséget hagyták ránk. Ebből évekre, sőt hónapokra lebontva nyomon követhető a teplici vízjelhasználat módja, változása és páratlanul gazdag motívumkincse. A sokrétű szimbólumvilág és a magas technikai színvonal méltán emeli Teplícet nemcsak a magyar, hanem a nevezetes európai papírmalmok sorába is.

Eddig mintegy 1000 vízjelet sikerült rekonstruálni a különféle típusú teplici merített papírokból. Ebből, a Magyar Vízjel Adatbankban őrzött vízjelgyűjteményből válogattuk ki a legjellegzetesebb teplici motívumokat és jelenítettük meg a kiállítás fali tablóin, merített papíríveken, színes, méret- és látványhű vízjelrajzok formájában. A papírmalom történetét összefoglaló tábla mellett látható volt az alapító Spillenbergről Sámuel 16. századi olajfestményen megörökített félalakos portréja, az egymást követő papírkészítő generációk időrendi táblája, a teplici vízjel szimbólumokat összefoglaló ikonok, a kivetítőn pedig a teplici vízjelek folyamatosan vetített prezentációja. A gyengénlátók részére világító és kitapintható vízjeleket állítottunk ki a Titok szobában, ahol nemcsak ők, hanem bármelyik érdeklődő kitapinthatta a legjellegzetesebb teplici vízjelmotívumokat.

A tárlókban tematikus csoportokban elhelyezett, eredeti papíralapú emlékeket, merített papírra készült kalendáriumokat, díszes kötésű könyveket,

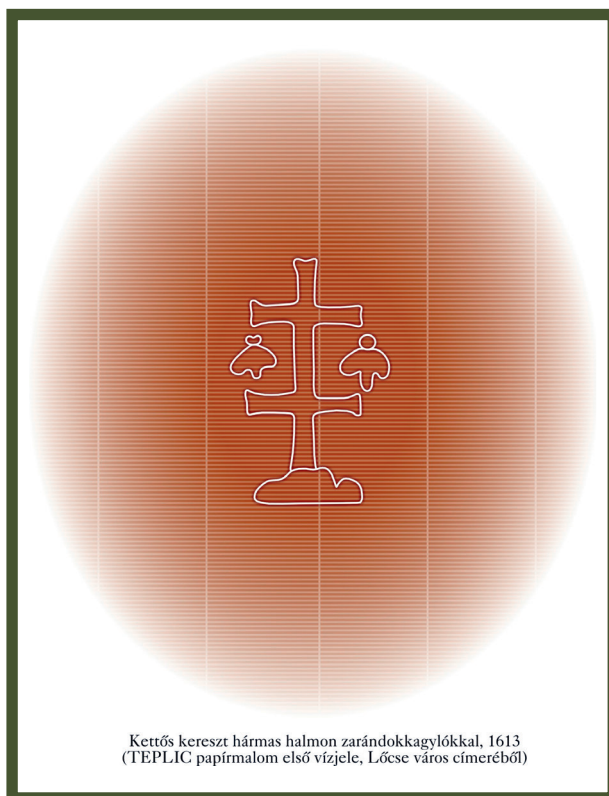
Szarvas-vízjel tulipános keretű papírmalom név-vízjellel, 1748

kiáltványokat, nyomtatványokat, iratokat, hivatalos és magán leveleket, fejedelmi parancsokat, okleveleket és szomorú leveleket az Országos Széchényi Könyvtár különféle táraiból válogattuk össze: a Régi Nyomtatványok Tára, a Kézirattár, a Plakát- és Kisnyomtatványtár teplici papírra nyomtatott ritkaságaiból. Minden eredeti papír mellé behelyeztük az adott papírból rekonstruált vízjelek és vízjelpárok mérethű, színes rajzát.

A négyszintes, háromkerekű, 25 kalapácsos vízimalom Szepes vármegyében, Lőcse város zálogbirtokához tartozó Szepes-teplíc (Szepes-Teplíc) vadregényes vidékén, a Teplíc-patak völgyében működött, nevét is a meleg vizű patakról kapta. A papírmalmot a messzeföldön híres-neves – királyok, fejedelmek udvari orvosa – a lőcsei Spillenbergek Sámuel orvosdoktor, filozófus és városi szenátor alapította 1613-ban és működéséhez 1615-ben királyi privilégiumot is kapott. Jelenleg ez az egyetlen ismert magyar papíripari királyi kiváltságlevél. TEPLIC már a 17. században a Magyar Királyság egyik legjelentősebb papírmalmává fejlődött. A soha be nem fagyó, ki nem apadó, bőhozamú Teplíc-patak lehetővé tette az egész éves, folyamatos termelést. A teplici merített papírokat használták a vármegyék, városok, kamarák hivatalai és a hazai nyomdák, de a környező országokba is jutott belőlük bálaszámra. Néha rejtélyesnek tűnő vízjelei megjelennek Thököly, Rákóczi fejedelem, I. Lipót király okleveleiben, a lőcsei és a debreceni nyomdászok könyvritkaságaiban egyaránt. Tiszta átnézetű, szépen ívelt, finoman kidolgozott vízjelábrákat megfigyelhetjük Thököly Imre titkos írású leveleiben, a Rákóczi-szabadságharc levelezésében, a fejedelem káromkodás elleni pátensében, I. Lipót saját aláírású rendeleteiben és a Thaly Kálmán-gyűjtemény egyéb érdekes kuruckori irataiban is.

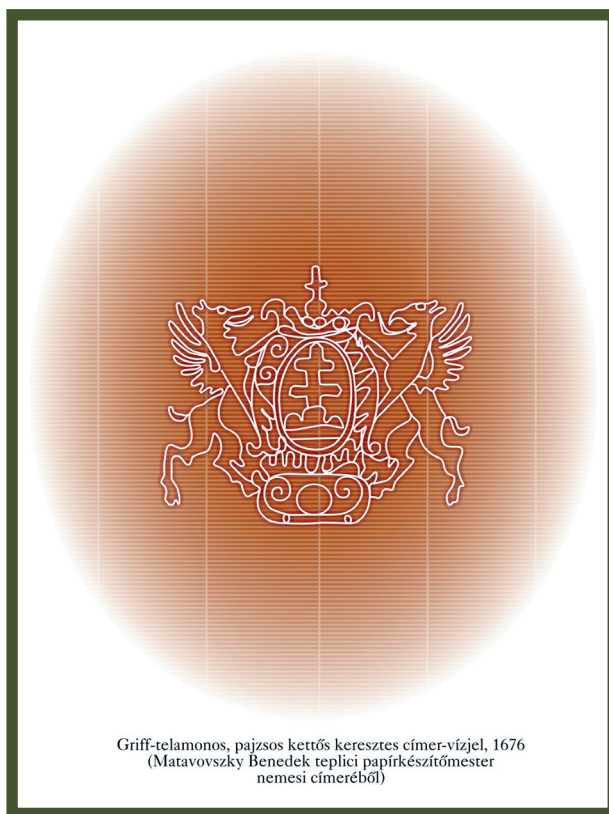
A rekonstruált teplici vízjelek között számtalan méret- és alakváltozatban feltűnő postakürt-, bárka-, zárandokkagyló-, kürtölő angyal-, lóhere-, kürtölő lovaspostás-, egyszarvú-, oroszlán-, griff-, medve-, vágató szarvas-, nap-hold-, holdarc-, Szentlélek-, bajelhárító, IHS-, krisztogram-, tulipán-, rózsa-, szív-, dáma-, házaspár-, kettős kereszt-, magyar címer-, kétfejű sas-, monogram-, név- és papíralak-vízjelek sokasága jelzi TEPLIC papírkészítő-mestereinek magas szintű technikai tudását, találékonyságát és szorgalmát. Immár 400 éves örökségük a magyar vízjelkincs ritka és értékes részét képezi.

Az eddig feltárt és azonosított teplici vízjelanyag nemzeti és európai motívumokban egyaránt rendkívül gazdag. Kiemelkedően magas közöttük az egyedi felfogásban elkészített ligatúrás, szalagos, keretes, díszkeretes papírkészítő monogram. Sok-

Kettős kereszt hármaskarú halmon zárandokkagylókkal, 1613 (TEPLIC papírmalom első vízjele, Lőcse város címeréből)

féle alaktípussal szerepelnek kettős keresztű városi címerek, kétfejű sasos, koronás és korona nélküli magyar állami címerek, koszorúba foglalt, nagyméretű, angyalos címerek, griff-telamonos pajzsok, óriás papírmalom név-vízjelek, teljes papírkészítő nevek, különös alakú, díszes ruházatú, kürtölő lovaspostások.

Griff-telamonos, pajzsos kettős keresztű címer-vízjel, 1676 (Matavovszky Benedek teplici papírkészítőmester nemesi címeréből)

A teplici papírkészítők vízjelpárjainak formavilága gazdag, üzenete kortalan, érdekes, megfejthető, jelentésük megismerhető. A különféle összeállítású vízjelpárokkal, az idővel egyre sokasodó merített papírfajtákat, papíralakokat és papírminőséget jelölték.

Az egykori papírmalom tárgyi emlékei közül látható volt a kiállításon egy vízjeles, klasszikus és egy rekonstruált teplici merítőszita, a műszakkezdést jelző bronz harang, a papírpépet oszlató hétlyukú keverőfa és eredeti méretben rekonstruált rizsmajeggel ellátott rizsmák. A látogatók egy méretarányos, korhű módon berendezett papírmalom makett segítségével ismerkedhettek meg a teplici manufaktúra korabeli műhelyeivel, berendezési tárgyaival, technikai eszközeivel és a kézműves papírkészítés hagyományos munkaműveleteivel. Látható volt, hogy a rongyválogató műhelyben hogyan válogatták szét az asszonyok a begyűjtött rongyanyagot a négyféle korabeli minőség szerint: finom fehér, közepes, csomagoló és itató papír készítéséhez, és mi célt szolgáltak a rosták, rácsos állványok és kádak; a tisztító és foszlató műhelyben hogyan darabolták fel, hogyan vágták szét a rongyokat az inasok. A vízjelkészítő műhelyben hogyan készítette és javította a vízjelkészítőmester a merítőszitákat. Az enyvkonyhában miként főzték a rézüstökben az enyvet és hogyan mártották be az enyves vízbe a felületkezelés művelete során az írópapírnak szánt íveket. Az osztályozó műhelyben hogyan válogatták szét, hogyan számlálták meg és hajtották össze a kész íveket a minőségellenőrző asszonyok. Milyen berendezése volt a mester és a legények lakrészének. Hogyan tárolták a készárut, a lecsomagolt rizsmákat és a szállításra kész papírbálákat, stb.stb.

A teplici nagymúltú papírkészítésnek az egyetemes és magyar papírtörténetben, valamint nemzeti kultúránkban betöltött jelentős szerepe előtt tisztelegve a Magyar Papír- és Vízjeltörténeti Társaság a jubileumi 2013-as évet TEPLIC emlékévként nyilvánította. Ebből az alkalomból az OSZK ereklyetéri kiállítással egyidőben kiadásra került a papírmalom történetét

Díszes kürtölő lovaspostás keretes BM monogrammal, 1674
(Matavovszky Benedek papírkészítőmester monogramjával)

és vízjeleit ismertető könyv is *TEPLIC papírmalom vízjelvilága* címmel, amelyet a kiállítás megnyitója után tartott könyvbemutató ismertettünk.

A kiállítás kellemes hangulatú megnyitójának nagyszámú résztvevőit az OSZK részéről dr. Szemerei Péter mb. főigazgató köszöntötte. Ezen a napon a jelenlévő közönség még egy család- és papírtörténeti szempontból egyaránt nagyon ritka eseménynek is részese lehetett. A magyar papírtörténetben eddig példa nélküli módon a XVII. századi papírmalom-alapító ma élő rokona nyitotta meg az elődeiről szóló kiállítást: a megnyitó beszédet TEPLIC papírmalom alapítójának, Spillenbergs Sámuelnek leszármazottja, dr. Diószegi György Antal genealógus tartotta.

Pelbárt Jenő
mapavit.at@gmail.com

A „GŐZHANGYA” HAZATÉR...

– SZINNYEI 100 – AVAGY SZINNYEI SZEMÉLYES –

Ez is lehetett volna a kiállításunk alcíme, a tárlókban látható cikkek, levelek, naplók és egy Felső-Tisza vidéki kirándulás alkalmi napilapja alapján. Mi itt azonban szeretnénk volna bemutatni, hogy köztünk volt egy, és közülünk volt egy ember, aki az élet nagy kihívásait, az idő kérlelhetetlen múlását próbálta a maga egyszerű eszközeivel kicselezni, feledtetni. Gyűjtőszennvedélye közismert volt, polcain otthonra találtak a mások által nem sokra becsült, még feltáratlan hírlapok porosodó példányai. Ő ezeket rendszerezte, igazi könyvtáros módjára az olvasó számára hozzáférhetővé tette, köttette, ápolta, óvta, mert tudta, hogy ezek a sárguló lapok a kor pótolhatatlan dokumentumai. Hangya szorgalma, precizitása vezette át a mindennapok gondjain, naplója évtizedeken át írt apró betűs sorai közt megtalálható minden, ami a mindennapi élet része, és jegyzetei közt megtalálható minden, ami a magyar írók életére, munkáira vonatkozott. Ahogy Schöpflin Aladár írja róla a Nyugatban, a Szinnyei bácsi halálára című cikkében: „Az az aprólékos adatgyűjtő munka, amely másnak száraz, lélek nélkül való, neki az egész élete volt. Repertóriumokat összeállítani, könyvekből, újságcikkekből, kézírásokból adatokat kijegyezni kis cédulákra, ezeket a cédulákat pedáns rendben tartani, hogy bármelyiket bármikor meg lehessen találni, – ez is be tud tölteni egy életet. Szinnyei bácsi ezt szépnek találta és ezért szép volt neki az élet is.”

Pontossága annyira közismert volt, hogy a Múzeum Kávéház óráját is hozzáigazította a főpincér, mert akkor van öt óra, amikor Szinnyei úr érkezik. Főbb munkái, a *Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertórium*a, *Magyarország természettudományi és matematikai könyvészete*, és persze a *Magyar írók élete és munkái* szinte csak melléktermékei annak a nyolcvanhárom termékeny évnek, amikor volt köz-

Szinnyei József portréja

tünk egy ember, és közülünk volt egy ember, akinek talán sikerült az élet nagy kihívásait, az idő kérlelhetetlen múlását a maga és munkálkodása javára fordítani.

Szeretnénk azt remélni, hogy ezzel a megemlékezésünkkel, ha csak jelképesen is, a „Gőzhangya” hazatért megpihenni, kedvenc hírlapjai közé....

Elhangzott 2013. szeptember 11-én, az OSZK Szinnyei-termének avatásakor.

Borsos Attila

borsos.attila.at.oszk.hu

A TEREMTÉS DICSÉRETE. WEÖRES SÁNDOR ÉS ILLÉS ÁRPÁD

– RENDEZVÉNYSOROZAT AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRBAN,
2013. SZEPTEMBER 17 – DECEMBER 5. –

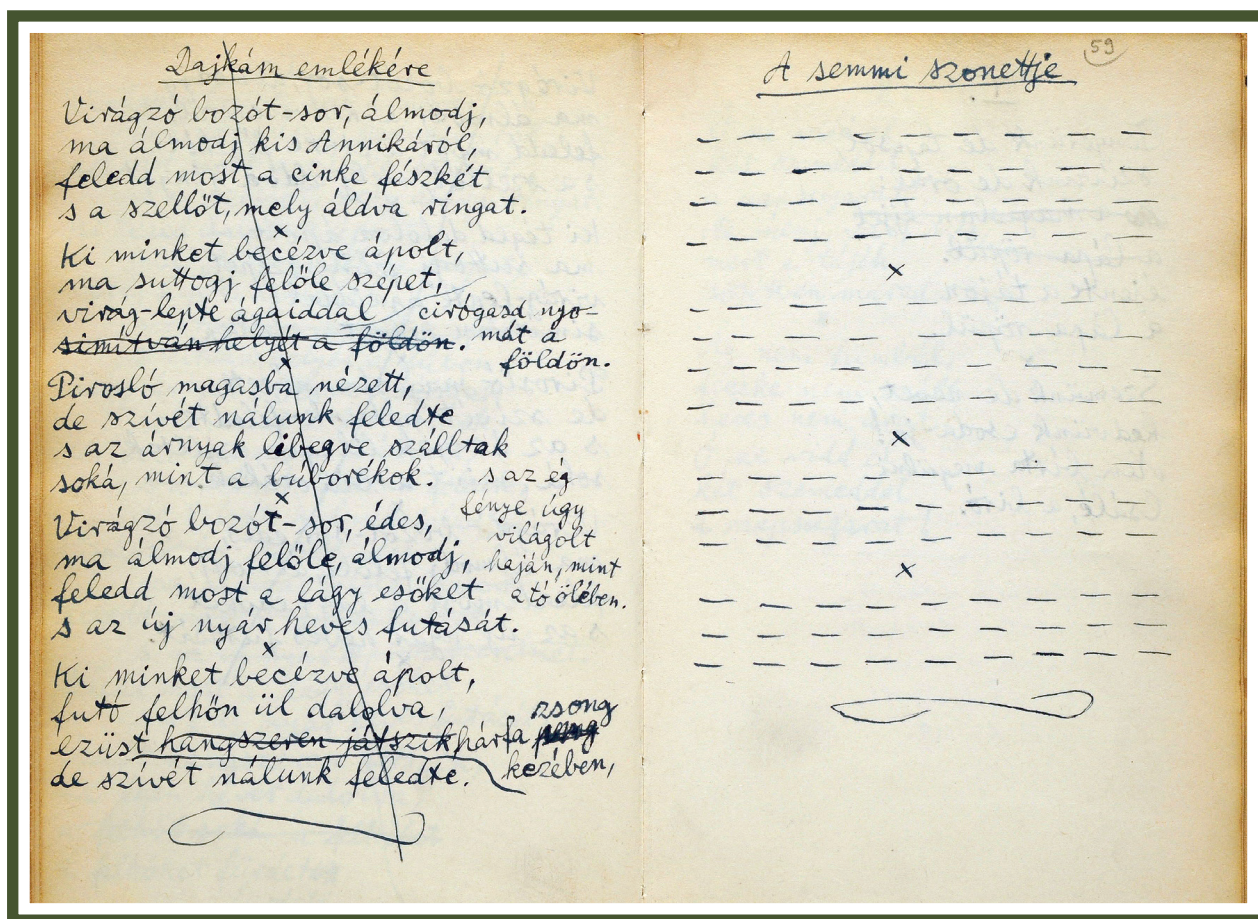

2013 ünnepi megemlékezésekben gazdag éve volt a magyar kulturális életnek. Gárdonyi-, Jékely- és Weöres-évfordulókat ünnepelhetünk, de mint az várható volt, a 100 éve született Weöres Sándor munkásságára irányult a legnagyobb figyelem. Elindult a Weöres-mozdony, bejárta az egész országot, sőt a határon túlra is eljutott. A Magyar Posta emlékbélyeget bocsátott ki, konferenciák és kiállítások igyekeztek tiszteletadással vagy újabb eredmények felmutatásával megemlékezni a költőről.

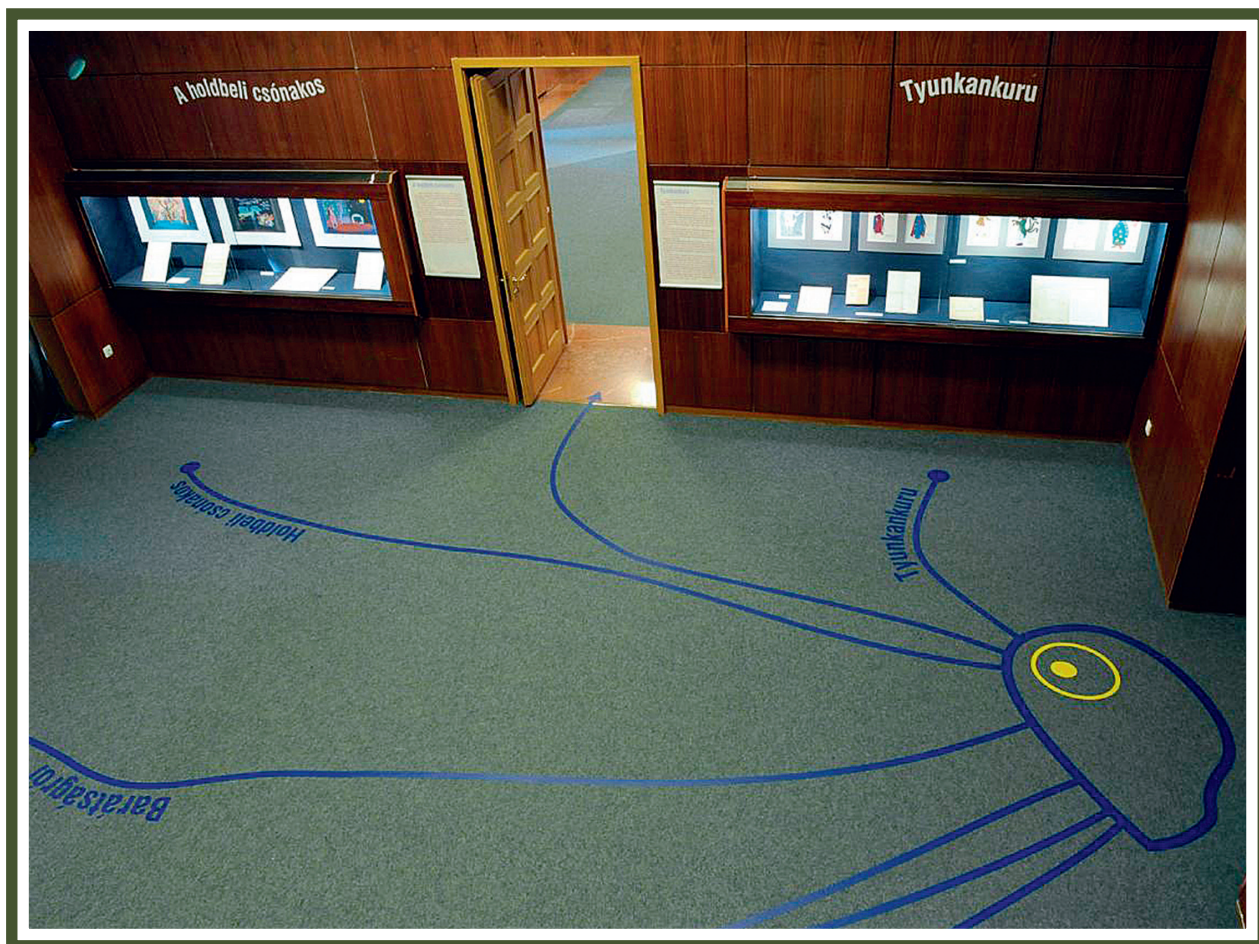
A Széchenyi Könyvtár abban a szerencsés helyzetben van, hogy az ország közgyűjteményei között a leggazdagabb Weöres-anyagot tudhatja magáénak, köszön-

hetően a Kézirattár tudós munkatársainak, akik évtizedeken át szisztematikusan gyűjtötték az aukciókon felbukkant, magántulajdonban lévő kéziratait a halhatatlan mesternek. Közülük is elsősorban Nemeskéri Erikának, aki irodalomtörténeti kutatásait is erre a szerzőre fókuszálta egykoron, és megjelentette, Bata Imrével, ugyancsak a Kézirattár akkori munkatársával, a Weöres-levelek fellelhető korpuszát. Ma ez a korpusz jelenti a Weöres-kutatások egyik kiindulópontját.

A könyvtár páratlan kincshez jutott a költő festőbarátja, Illés Árpád hagyatékának bekerülésével, tudniillik a sok évtizedes barátság emlékeit Illés gondosan

Lapok A kék könyvből

Az első terem

megőrizte, a dedikált köteteket, a leveleket éppúgy, mint Weöresnek egy-egy ügyetlen vagy éppen ügyes, de mindenképpen sajátos rajzát. Ennek a rendkívül gazdag anyagnak meglelte szinte követelte, hogy a Széchenyi Könyvtár az évfordulón ezt a barátságot mutassa meg központi kiállításán, mint Weöres életének egy kevésbé vizsgált szegmensét. A kiállítást 2013. szeptember 17-én Tolnai Ottó nyitotta meg, aki a kortárs költők közül a legérzékenyebben mozog, szakértőként is, a képzőművészet terén, és mindkét alkotó munkáit behatóan ismeri, Illés Árpád műtermét már évtizedekkel ezelőtt felkereste.

A könyvtár központi kiállítótermeit betöltő tárlat két nagy forrásanyagra támaszkodott, az említett kéziratgyűjteményre, emellett pedig Illés festményeire, grafikáira. Utóbbiak több közgyűjteményből, a Magyar Nemzeti Galériából, a Petőfi Irodalmi Múzeumból, valamint magángyűjtőktől kerültek ideiglenesen a Várba, de mindenekelőtt a festő családjának kell köszönetet mondanunk nagyvonalú és a rendezők minden kívánságát messzemenően támogató kölcsönzésükért. A két termet megtöltő anyagok, versek, könyvek, festmények és a gondosan válogatott, Illés Árpád nyilatkozataiból gondosan válogatott zenei háttér nem gyakran tapasztalt sajátos játékot teremtett a tér-

ben. A kiállítás kurátorának, Nemeskéri Erikának ugyanis az volt a koncepciója, hogy egy rövidebb párhuzamos életrajzi áttekintést követően a két alkotó interferenciáit, kapcsolódási pontjait teszi vizsgálat tárgyává, kiemelt figyelmet fordítva a közös munkákra, valamint azokra a művekre, melyek a festő-, illetve költőbarát hatását tükrözik, vagy éppen ahol a két művész egymás munkáira reflektál.

Kevesbé ismert, hogy a nagy Weöres-kötetek, a *Medusa*, *A teljesség felé*, a *Bolond Istók*, a kései *Tűzkút* és *Merülő Saturnus* könyvdíszei, címlapjai, borítói mind Illés Árpád keze alól kerültek ki. Nem kevésbé izgalmas, sőt talán egyik legizgalmasabb fejezete volt a tárlatnak azon festményeknek bemutatása, amelyek Weöres-szövegektől indítva készültek, és azoknak a verseknek bemutatása, melyeket Illés-festmények inspiráltak. Ezeknek a párosoknak egyes darabjainál közeli reflexiókat, más daraboknál nem kevésbé izgalmas, de távolibb analógiákat, vagy éppen elágazásokat észlelhetett a látogató.

A személyesség emlékei az egész kiállítást áthatották, az Illés Árpád műterméből bemutatott bútorok, festőállvány, ecsetek csakúgy, mint a kiállítás egyik központi exponátuma, *A kék könyv*, vagy ahogy Weöres nevezte, *A véletlen könyve*. A festő 1941-ben egy

Részlet a tárlatból

beíratlan könyvvel ajándékozta meg Weörest, arra kérvén, hogy teljesen szabadon írja tele. A költő, saját bevallása szerint, az üres lapok láttán elragadtatott állapotban fogott tollat, és valóban teleírta, a legkülönbözőbb műfajú és súlyú szövegekkel. A Weöres-filológia szép feladata lesz a jövőben a kötet beható vizsgálata.

A kiállításhoz pódiumbeszélgetés-sorozat kapcsolódott, három alkalommal ültünk le jeles tudósokkal és művészekkel beszélgetni a kiállítás fölvetette kérdésekről, műfajok és társművészetek határáról, valóság és varázslat viszonyáról, az archaikum kérdéséről a 20. század magyar művészetében. A kiállítás kísérőtárlataként a termék előterében a Képzőművészeti Egyetem harmadéves grafikus hallgatói mutatták

be Weöres-szövegekre készült munkáikat. A könyvtár munkatársainak sikerült azt is megvalósítania, hogy a rendezvényekhez kapcsolódó honlap (weores-illes.oszk.hu) már a kiállítás megnyitásának napján elérhetővé vált a közönség számára.

A kiállítás a Kézirattár rendezésében, a Tudományos Igazgatóság támogatásával valósult meg, Földesi Ferenc vezetésével. Kurátora Nemeskéri Erika, a grafika és a látványterv Imre Olga (Stábstúdió) munkáját dicsérte. A beszélgetéseken Cserjés Katalin, Lajta Gábor, Lábass Endre, Szántó F. István és Várnagy Tior vettek részt.

Földesi Ferenc
foldesi.ferenc.at.oszk.hu

ÁTHALLÁSOK

– WEÖRES SÁNDOR MEGZENÉSÍTETT VERSEI –

Immár évtizedes hagyomány, hogy az OSZK Zeneműtára kamara-kiállítással emlékezik meg a legfontosabb zenei évfordulókról. Így tett 2013-ban is, amikor az elmúlt évek Dohnányi-, Haydn-, Erkel-, Liszt-emlékkiállításai folytatásaként ez alkalommal egy „tiszteletbeli” zeneszerző, a szavak és rímek komponistája Weöres Sándor születésének századik évfordulója előtt hajtott fejet.

Nem szorul bővebb magyarázatra, miért e választás, hiszen ismeretes, Weöres számos „zenei” műfajban alkotott. Írt szvitet, szonátát, szimfóniát, fűgát, fughettát és prelúdiumot, áriát, canzonét, etűdöt, népdalt, madrigált, bagatell, impromptu, variációt, rondót, sőt rumbát, rock and rollt és dobzenét is. Ugyanakkor – Kodály szavaival – egyike volt annak a kevés magyar költőnek, aki megsejtette: a magyar versnek nem szabad elszakítani azokat a szálakat, amelyek a magyar muzsikához kötik. Nyilván ez az oka évtizedek óta tartó hihetetlen népszerűségek, és annak a rendkívüli bőségnek, mely megzenésített verseinek számát és műfaji változatosságát jellemzi, olyannyira, hogy napjainkra ő lett a magyar irodalom egyik leggyakrabban megzenésített költője.

A 2013 október 16-án nyílt tárlaton (a központi nagykiállítás társaként) az életpálya több fontos zenei „áthallásával” (személyes és művészi kapcsolatrendszerével) ismerkedhettek meg a látogatók. Különös tekintettel Kodály Zoltán és Weöres Sándor több évtizedes együttműködésére, amelynek kezdetekor Kodály a költő két fiatalkori versét zenésítette meg: az Öregekre 1934-ben nagyszabású vegyeskart, a Norvég leányokra pedig nőikari művet komponált, amit 1940. június 28-án fejezett be. Utóbbi kórusmű (szerzői autográfja kiállításunk egyik legbecsebb darabja) a mester tiltakozásának, együttérzésének kifejezése, s egyszersmind zenei rokonszenvtüntetése is a német csapatok által 1940 júniusában kapitulációra kényszerített norvég nép mellett. A tárlat további különlegessége két, ezidáig ismeretlen Weöres műfordítás-variáns, melyeket a közelmúltban találtunk meg Maros Rudolf zeneszerző gyűjteményünkben őrzött életmű-hagyatékában. Kettejük közel három évtizedes barátsága alatt számos kompozíció született,

ezekből állítottunk ki néhányat, köztük az említett szövegvariánsra készült két kórusművet, a Csere-misz népdalokat. De egy másik, ugyancsak fontos baráti-művészi kapcsolat dokumentumaiból is válogattunk: látogatóink megtekinthették Takács Jenő: *Ének a teremtésről*, Weöres Sándor azonos című versére készült kantatájának karpartitúráját is. A kompozíció filozofikus mondandóját Takács művészetének méltatói Joseph Haydn Teremtés-oratóriumával állítják párhuzamba, zenei megoldásai: dallamkezelése, témafeldolgozása harmóniavilága viszont Kodály Zoltán Psalmus Hungaricus-ához teszi hasonlónak.

Takács Jenő személye, illetőleg munkásságának bemutatása az egyik mozzanat azokból a kapcsolódási pontokból, mely kamaratárlatunkat a könyvtár nagyszabású, *A teremtés dicsérete – Illés Árpád és Weöres Sándor* emlékkiállításához rokonítja: ugyanis Weöres első színpadi művéhez, *A holdbeli csónakoshoz* – melynek díszleteit Illés Árpád tervezte – ő írta a kísérőzenét. (Bár a főváros ostroma alatt a mű eredeti kézirata elkallódott, a népzenei ihletésű játék lényegét a zeneszerző *Miniaturók* címmel egy nyolctételes zenekari szvitbe sűrítette, s 1945 késő tavaszán Pécsen be is mutatta azt.) A másik ilyen kapcsolódási pontunk: Szervánszky Jenő festőművész költőről készült portréja, amely először nálunk volt látható nyilvánosan. A ceruzarajz a hozzátartozók elmondása szerint az 1940-es évek végén készült, amikor a festő testvére, Szervánszky Endre zeneszerző és Weöres a vígoperának tervezett *Tyunkankurun* dolgoztak, e darabhoz a jelmezterveket ugyancsak Illés Árpád készítette.

Bár a 20. század második felében elsősorban a Weöres-versek lírai hangulatképei és játékosága ragadta meg a zeneszerzőket, a népszerű versmegzenésítések, könnyedebb dalocskák, rövidebb-hosszabb kórusdarabok mellett számos nagyobb szabású, fajsúlyosabb vokális alkotás is született. Látogatóink ezekből az alkotásokból is láthattak néhányat.

Az olvasóterem két tárlójában a Weöres-recepció további két érdekes aspektusára utaltunk. Az egyik vitrinben bemutattuk Farkas Ferenc és tanítványa Ligeti György néhány kompozícióját, valamint Ligeti Magyar etűdjeit. A két zeneszerző alkotóművészetének egybecsengő, különleges mozzanata, hogy

mindkettejük legkorábbi kompozícióinak egyike, sőt utolsó (kéziratban maradt, befejezetlen) alkotásuk is Weöres-szövegre készült. A másik vitrinben Bárdos Lajos Kodály Zoltán 75. születésnapja tiszteletére komponált kórusművének változatai voltak megtekinthetők. A komponista Weöres Kodály Zoltán 70. születésnapjára (Köszöntő gyermekhangra) című versét felhasználva három különböző címmel háromféle hangzás-variáns (kórusletétet) készített: a Bérc a rónán négyszólamú nagyobb egyneműkarra, Csodát mesélek háromszólamú kisebb egyneműkarra, a Kodály köszöntése vegyeskarra íródott. Bárdos – feltehetően a költő tudtával – a szöveget is aktualizálta. Átírásban az utolsó versszak a következőképpen alakult: Nagy Kodály Zoltánnak híre fényes! / Daloknak mestere

sokáig élhess, / hiszen egy hegyorom az égnek a vállán / oly ifjú, mint egy fénylő szivárvány.

A vitrinek oldalfalán látható volt nyolc, részben dedikált lemezborító, melyek Illés Árpád festményeinek felhasználásával készültek, mintegy keretbe foglalva a két alkotó-barát művészetében egyaránt jelen lévő zene értelmező kapcsolatát, éltető erejét. Szándékunk szerint ezt a művészi erőt tükrözte az olvasóteremben meghallgatható zenei válogatás is, amely a vokális művek (versmegzenésítések) mellett néhány különleges kompozíciót is bemutatott...

Kelemen Éva
kelemene.at.oszk.hu

„ÉN MÁR RÉG A HARANGOKÉ VAGYOK” – JÉKELY 100

– TÁRLAT ÉS PÓDIUMBESZÉLGETÉS –

A Nyugat harmadik nemzedékének kiemelkedő egyénisége, Jékely Zoltán születése centenáriumának évében a költő, prózaíró, fordító és szerkesztő alakját valamint gazdag életművét kívánta megidézni az OSZK Kézirattárának kiállítóterében, 2013. október 30-án nyílt interaktív kamaratárlat, mely Jékely irodalmi hagyatékának gondozói és a korszakkal, valamint az életművel foglalkozó irodalomtörténészek közös kurátori munkájának eredményeképpen jött létre. A kiállítás ötlete jelen sorok írójától származott, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy az OSZK méltó emléket állítson a centenáriumi évben a nemzeti könyvtár egykori munkatársának is, hiszen kevesen tudják, hogy Jékely két szakaszban is, hosszú évekig (először a harmincas években, majd 1946 után) az Országos Széchényi Könyvtár hírlaptárosaként is dolgozott. A nemzeti könyvtár munkatársaként utazott Kolozsvárra, diákévei helyszínére is 1940-ben, felmérni a visszacsatolt Észak-Erdély

könyvtári állományának állapotát. Az akkor már elismert, Baumgarten-díjas költő és prózaíró életének zsúfolt, termékeny kolozsvári évei következtek ekkor, mind a magánéletét, mind szakmai előmenetelét illetően. Mikor 1946 novemberében (immáron feleségével és két gyermekével) kényszerűen úgy dönt, visszaköltözik Budapestre, ismét az OSZK-ban talál menedéket, hiszen ekkoriban tíz éves szilenciumra ítélik, s az Írószövetségből is kizárják.

A Baumgarten-díj mellett kétszeres József Attila-díjas, majd posztumusz Kossuth-díjas költő hagyatéka a család jóvoltából az OSZK Kézirattárában, tárgyi hagyatéka pedig a Petőfi Irodalmi Múzeumban található, evidens volt tehát, hogy e két intézmény összefogásával, e két forrásból táplálkozva alakul ki a tárlat gazdag anyaga, a kiállítás társkurátora, Péterfy Sarolt irodalomtörténész, a hagyaték gondozója révén pedig

Tárlatvezetés

Kovács András Ferenc megnyitóbeszéde

olyan családi ereklyékkel is gazdagodik (például a Jékely-Áprily levelezéssel), melyek jószerevével most először kerülnek a nagyközönség elé.

A kurátorok (Péterfy Sarolt és Boka László) az emberi és művészi sokszínűséget, az egész pályát igyekeztek átfogóan megmutatni. Költészetének, írásművészetének mélységeit egy ilyen tárlat amúgy sem érzékeltetheti, azt inkább olvasva, kitartóan belefeledkezve lehet csak felfedezni, szavainak mámorító ritmusában valami ősi, titkos öröme, testi vágyra és sóvárgásra, természetszeretetre, harmóniára s diszharmóniára, szükségszerű elmúlásra egyszerre rácsodálkozni. A *Psalmus* kezdő sorából választott kiállításcímmel is ezt a sejtelmes, álomteli, elmúlástól átitatott, s abban is burjánzó erotikát sugalló, elmékedésre hangolt tónusát, rezignált, mégis felzaklató jellegét igyekeztünk megidézni, egy centenáriumi kiállítás azonban a szerzői gazdagságra, a sokszínű egyéniségre, az irodalomtörténeti kuriózumokra enged inkább rácsodálkozni. A plakátra Jékely személyes tárgyai közül egy olyan veretes vasszeget, pontosabban e szeggel átszúrt kéziratot választottunk, amelyet „a '60-as évek végén egy milánói kolostornak, a Santa Maria delle Grazie kolostornak kertjében sétálva, mintegy az égből aláhullva, talált meg. Az ereklye kéziratán Jékely meg is jegyzi: pár pillanattal azelőtt épp a híres *Az utolsó vacsorát* nézte meg, illetve és Montorfano: *Croceffissione* című művét látta, tehát „az asszociáció elkerülhetetlen volt”.

A költő és a prózaíró életstációi mellett a szerkesztő és a fordító is hangsúlyosan megjelent a tárlaton, hisz

kevesen tudják, hogy Jékelytől származik az Ős-Faust fordítása, vagy Széchenyi István eredetileg németül írott naplórészleteinek magyar változata is. Emellett a mániákus naplóróval és a horgással, a lelkes természetjáróval, a gyűjtögetővel is megismerkedhetett a nagyközönség, de persze a könyvtáros sem maradhatott ki a teljes portréból. A tárlat több mint kétszáz eredeti tárgyi dokumentumot vonultatott fel: kéziratok, fotók, naplók, festmények, bútorok és egyéb műtárgyak szerepeltek a kiállított gyűjteményben, melynek ünnepi megnyitóját október végén Kovács András Ferenc költő vállalta. Az eseményen más neves művészek (Szabó T. Anna költő, Jánossy Lajos író) is közreműködtek, s egy kerekasztal-beszélgetés keretében a kurátorokkal közösen mutatták be a Holnap Kiadó által az idei Könyvhétre megjelentetett *Jékely 100* című kötetet, mely 10 kortárs költő 10 választott Jékely-versét és egy-egy miniesszéjét is tartalmaz. A tárlat idején a Petőfi Irodalmi Múzeum tudományos konferenciát szervezett. A kiállítás zárásaként 2014. január 22-én, a magyar kultúra napján Jékely Erdélyben és Magyarországon betöltött irodalomtörténeti szerepét, helyét és mai hatását mérlegelő pódiumbeszélgetésnek is otthont adott a Könyvtár, melyen neves irodalomtörténészek (Lator László, Várady Szabolcs, Vallasek Júlia, Péterfy Sarolt, Nemeskéri Erika) értékelték Jékely életművét s a tárlat eredményeit.

Boka László
boka.at.oszk.hu

INDIA MAGYAR SZEMMEL. MAGYAR UTAZÓK INDIÁBAN

– KIÁLLÍTÁS A KATALÓGUSTÉRBEN
2013. OKTÓBER 1. – 2014. FEBRUÁR 1. –

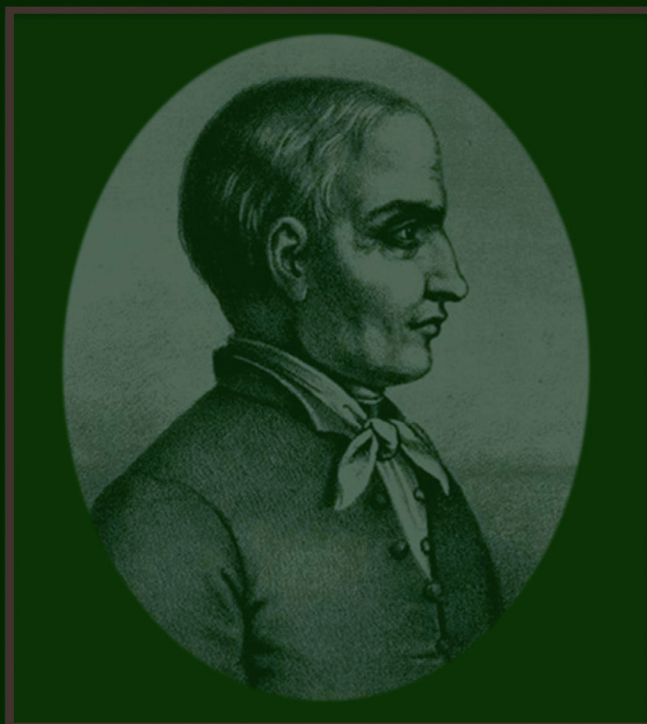

„Indiában sokan még ma is a mesék országát látják. Az útleírások a legtöbb művelt emberbe már ifjúságában beoltották a vágyódást India tündérországa után. De csak keveseknek jut osztályrészül, hogy el is érhessek vágyuk teljesültét” – ezekkel a szavakkal kezdődik Baktay Ervin India című munkája, amelyet röviddel Indiából való hazatérése után, 1932-ben jelentetett meg

Több utazó valóban azt írta könyve bevezetőjében, hogy gyermekkori álma vált valóra, amikor eljutott Indiába, és voltak, akik korábbi olvasmányélményeik hatására indultak felfedezőútra. Hiszen a maga számára mindenki újból és újból felfedezte Indiát, mindenekelőtt az ország egzotikumát, amire az útleírások

címe is utal. A rejtelmes, titokzatos Keletről, mesés, ezerarcú, napsütéses Indiáról, a csodák országáról szóltak a művek, és szólnak ma is. Az egzotikus felszín mögötti Indiát meglátni és megérteni azonban nem mindenkinek sikerült, az úti beszámolóiban gyakran találkozunk olyan közhelyekkel, amelyek a nyugatról érkező, a nyugati kultúra felől közelítő szerzők meglepetését, vagy megdöbbenését fejezik ki a számukra gyökeresen más kultúrával, életmóddal szemben.

Balázs Ferenc, unitárius lelkész és költő szerint ahhoz, hogy az igazi Indiához eljusson, a nyugati ember által épített kapun kellett belépnie. Baktay Ervint a keleti kultúra és világnézet terén évekig folytatott

MEGHÍVÓ

A Országos Széchényi Könyvtár tisztelettel meghívja Önt „India magyar szemmel. Magyar utazók Indiában” című kiállításának megnyitójára

2013. október 1. 17 óra
VII. szinti katalógustér

Köszöntőt mond: Elbe István
Információszolgáltatási igazgató

A kiállítást megnyitja: Prof. Bethlenfalvy Géza
A kiállítás kurátora: Dr. Pap Ágnes

komoly előtanulmányai segítették a „falakon belüli” megismeréshez, valamint a szerencsés körülményeken kívül a személyes összeköttetései is. India alapos ismeretéhez szerinte elsősorban időre van szüksége az utazónak, de a helyes tapasztalatszerzéshez ezen kívül fontos az is, hogy minden népréteggel érintkezzen az ember, és ne csak a felsőbb körökben forgódjon. Az utazók egy része Indiában csodálattal adózott a britek kormányzati módszereinek, amiben a nyugati gyakorlat felsőbbbségét látták beigazolódni. Az Indiához nagyobb empátiával közelítő utazók viszont a keleti kultúra értékeire hívták fel a nyugat figyelmét. Baktay Ervin *Kelet és Nyugat* címmel indította útjára a *Magyar Keleti Társaság* folyóiratát, azzal a céllal, hogy „megbízható útmutató legyen a Kelet világnézeteinek, kultúráinak, vallásainak, bölcselleteinek, művészetének, irodalmának, fejlődési útjainak – röviden: egész életének – területén”.

Az első magyar India-utazó, a 16. században élt Raszinyai Huszti György még nem önszántából, hanem a török flotta kötelékében lépett India földjére és írta le Diu várának ostromát. Az 1700-as években arra

járó Krausz Jakab sem saját elhatározásából került ilyen távolra hazájától, hanem a Kelet-Indiai Társaság toborzói tették fel egy Batáviába tartó vitorlás gályára. Az őket követő utazók azonban már saját elhatározásból, konkrét tervekkel, vagy csak álmaikat követve indultak „a mesék országába”, Indiába. Más-ként közelített, mást keresett és mást látott meg Indiából a filológus, és mást a természettudós, mást a művész vagy a műgyűjtő, a teológus, vagy egy vadász, és megint mást az alkalmi utazó. Voltak, akik hosszú időt, több évet töltöttek Indiában, mint Baktay Ervin, vagy Germanus Gyuláék, és voltak, akik életük végéig ott is maradtak, mint Kőrösi Csoma Sándor, Brunner Erzsébet és édesanyja Sass Brunner Erzsébet festőművészek, vagy Fábri Károly Lajos nyelvész, művészettörténész és Schwaiger Imre műgyűjtő.

Kamarakiállításunk a 16. század közepétől az 1940-es évek elejéig nyújtott válogatást a magyar India-utazók útleírásaiból, színes riportjaiból, és művészi alkotásaiból.

Pap Ágnes

pap.agnes.at.oszk.hu

A 90 ESZTENDŐS BORSA GEDEON KÖSZÖNTÉSE

2013. október 17.-én bensőséges ünnepségen köszöntötték munkatársai „szűk körben” Borsa Gedeont 90. születésnapja alkalmából. Az egyetemes és a hazai könyvtörténeti kutatás világszerte elismert szakértője, az Országos Széchényi Könyvtár bibliothecarius emeritusa több mint öt és fél évtizeden keresztül dolgozott a nemzeti könyvtárban.

Neki köszönhető a retrospektív nemzeti bibliográfia rendszerének kialakítása, a napjainkban is tovább folytatódó Régi Magyarországi Nyomtatványok (RMNy) elnevezésű bibliográfiai munkálatok megszervezése és kiteljesítése. Legkedvesebb kutatási területe a magyarországi ősnymondászat kezdete: Andreas Hess budai működése, amelynek során 540 esztendővel ezelőtt, 1473. június 5-én jelent meg Budán első hazai nyomtatványunk, a *Chronica Hungarorum*.

E kettős évfordulónak az alkalmából jelentette meg Borsa Gedeon Andreas Hessről szóló összefoglaló munkáját az Országos Széchényi Könyvtár, az MTA BTK Irodalomtudományi Intézete és a Magyar Könyvszemle. A témáról Fitz József monográfiája óta (Budapest, 1932) hasonló összefoglalás nem született. Borsa Gedeon is Fitz József irányításával kezdte kutatásait. A tudós könyvtárigazgató mestere és egyben atyai jó barátja volt. Ő nevelte jeles ősnymondvány-kutatóvá és a régi nyomtatványok értő bibliográfusává. Később,

1973-ban, a magyarországi könyvnyomtatás 500 éves évfordulója adott számára újabb lökést a Hess budai nyomdájához és nyomtatványaihoz kapcsolódó kérdések tisztázásához. Majd a 80-as években – amikor alkalmá nyílt külföldi utazásai során eredetiben is megvizsgálni a magyarországi ősnymondványok példányait – megfigyeléseit tanulmányorozatban foglalta össze a Magyar Könyvszemle hasábjain. Ezek az 1988 és 1991 között kiadott tanulmányok aztán újra megjelentek 1996-ban a *Könyvtörténeti írásook* című tanulmánykötete – mára már hiánycikknek számító – első részében.

Borsa Gedeon jelen könyvét, amelyben nem csupán összegzi, hanem ki is egészíti, és több vonatkozásban újragondolja saját korábbi megállapításait, nem szánta monográfiának. Azt szeretné, hogyha az Olvasó „műhelyforgács”-ként venné kezébe munkáját.

Az Ünnepeletnek innen sem kívánhatunk mást, mint hogy még sokáig legyen ereje továbbkamatoztatni tudását és mérhetetlen tapasztalatát, vagyis hogy műhelyében, amelyből ilyen értékes „forgácsok” kerülnek elő, még sokáig folytathassa tovább munkáját töretlenül és jó egészségben. Ad multos annos!

Pojjáné Vásárhelyi Judit
pvj.at.oszk.hu

A születésnap köszöntés résztvevői

NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS SZIMPÓZIUM AUGUSTINUS MORAVUS OLOMUCENSIS HALÁLÁNAK 500. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

– ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR, 2013. NOVEMBER 13. –

Augustinus Moravus Olomucensis (1467–1513) a morvaországi és közép-európai (egyúttal magyarországi) humanizmus egyik legfontosabb alakja. Krakói és padovai tanulmányok után 1496-tól II. Ulászló magyar és cseh király budai udvarában tevékenykedett a cseh kancellária szolgálatában. A halálának 500. évfordulója alkalmából megrendezett nemzetközi tudományos ülés az Országos Széchényi Könyvtár, az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézete és az Eötvös Loránd Tudományegyetem együttműködésének keretében jött létre.

A nagy műveltségű személyiség életét és irodalmi tevékenységét elemző, vizsgáló konferenciát Kiss Farkas Gábor és Ekler Péter szervezte Boka László (tudományos igazgató, OSZK) szakmai közreműködésével, támogatásával. A szimpóziumot Helena Bambasová, a Cseh Köztársaság budapesti nagykövete, Kecskeméti Gábor (igazgató, MTA BTK ITI) és Szemerei Péter (főigazgató, OSZK) nyitották meg.

Anna Rose, Matyáš Franciszek Bajger és Jana Kolárová – Augustinus korát és kortársait, az itáliai, közép-európai, morvaországi tudományos, kulturális és egyházi háttérrel, körülményeket bemutató – előadásai hasznos kiindulási pontnak bizonyultak a további előadások megértéséhez. Szilágyi Emőke Rita az Augustinus Moravus és Johannes Roth közötti kapcsolat jellegét pontosította, árnyalta. Christian Gastgeber a híres humanista, Conrad Celtis és Augustinus, általában pedig az Alpokon túli (nem itáliai) humanisták ógörög nyelvbéli jártasságát, műveltségét elemezte. Srncz Ádám egy Celtis által írt epódoszban (*Ad Bassareum medicum*), illetve az Augustinus által írt *Dialogus in defensionem poetices*-ben szereplő *Bassareus* nevű szereplőket és szerepüket hasonlította össze. Kiss Farkas Gábor Augustinus említett művét, a *Dialogus in defensionem poetices*

vizsgálta, és a mű antik, középkori és humanista forrásait ismertette. Csehy Zoltán jóvoltából nemrég elkészült két, Augustinus Moravus által írt latin vers magyar műfordítása; az előadó most a Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic költészetében „megfogható” Augustinus-képről és -személyiségről beszélt. Zsupán Edina a Strassburgban megjelent (1513) Bésszarión-művek keletkezésének eszmei-ideológiai háttérét elemezte. Ekler Péter Augustinus eddig alig vizsgált értekezésére (*De modo epistolandi*) hívta fel a figyelmet a műben található két levél, a Filippo Beroaldónak és a Cassandra Fedelének írt *epistolák* elemzésével. Augustinus a Dunai Tudós Társaságnak mívesen kidolgozott arany paterát ajándékozott. Marosi Ernő hangsúlyozta a műtárgy jelentőségét, és a rajta/benne található antik érmék ikonológiai vizsgálata után fontos új javaslatokat tett a patera rendeltetését illetően. Az előadók sorát záró Lucie Storchová ismertette az Augustinusra vonatkozó 19–20. századi cseh/csehszlovák kutatások és szakirodalom főbb súlypontjait, és bemutatta az Augustinus művelődéstörténeti szerepét megítélő különböző álláspontokat, irányzatokat.

A baráti hangulatú szimpózium moderátori tisztét Békés Enikő, Marosi Ernő, Kiss Farkas Gábor és Ekler Péter látták el. Kiss Farkas Gábor és Boka László záró szavai egyrészt felhívták a figyelmet azokra a témákra, irányokra, amelyek mentén tovább lehet folytatni a megkezdett vizsgálatokat, másrészt üdvözölték az évforduló alkalmából létrejött közép-európai tudományos együttműködési fórumot. Az előadások szerkesztett változatait tartalmazó kötet tervek szerint 2014 végén fog megjelenni.

Ekler Péter
ekler.at.oszk.hu

SZÉCHÉNYI EMLÉKNAP 2013

Híven a hagyományokhoz, idén is az OSZK munkatársainak belső ünnepségével kezdődtek az évfordulós nap eseményei. Reggel 9 órai kezdettel a VI. emeleti díszteremben került sor a Széchényi Ferenc-emlékérem átadására és a törzsgárda-jutalmak kiosztására.

Dr. Szemerei Péter mb. főigazgató megnyitó beszéde után ünnepélyesen közölte, hogy az OSZK dolgozói számára igen fontos szakmai elismerést jelentő kitüntetést ebben az évben Rácz Ágnes főigazgatói tanácsadó nyerte el. A díjátadást követő laudációban Hegyközi Ilona, a Könyvtártudományi Szakkönyvtár osztályvezetője elmondta, hogy a díjazott 1976-ban kezdte meg pályafutását a Könyvtártudományi és Módszertani Központban, a Könyvtári Intézet 1959-ben létesült jogelődjében. Vérévé vált a könyvtári feldolgozó munka, a szabványok alkalmazása és a szabványosítás. Bereczki Éva ösztönözte, hogy váljék a legjobb szakemberek egyikévé. 2005-ben lett az OSZK gyűjteményfejlesztési és feldolgozási igazgatója. Szakmai, vezetői attitűdjét kiemelkedő munkabírási, korrektség, szerénység, határozott

elvárások jellemzik. Nevéhez ma már számos rangos publikáció fűződik, mint például a Könyvtárosok Kézikönyve 2. kötet 3. fejezete a katalogizálásról (2001), vagy a magyar nyilvános könyvtárak első jegyzéke több mint 1200 intézmény adataival (Kulturális Közlöny, 2000/10). 2004-ben a Magyar Kultúra Napján Bibliotéka Emlékérmét kapott.

Rácz Ágnes emlékező és köszönetnyilvánító szavai után a tavalyi kitüntetett, Kónyáné Csúcs Dalma tartott előadást, amely az időszaki kiadványok definíciójával és az időszaki sajtó magyarországi előzményeinek rövid áttekintésével kezdődött. Ezt követte *A periodikumok feltárása az AMICUS-ban* című rész, amely bemutatta az adatbázis-készítés kezdeteit a nyolcvanas években, szólt az IKB Magyar Periodika Adatbázis és a Nemzeti Periodika Adatbázis (NPA) kialakításáról, a 2003-ban megkezdett retrospektív konverzióról, az EPA adatbázisban archivált időszaki kiadványok feltüntetéséről a katalógus-rekordokban (2008-tól), az elektronikus, digitalizált folyóiratok leírásáról az AMICUS katalógusban és egyéb fontos munkafolyamatokról, amelyek *A periodikum útja az*

A Mészáros Géza életmű kiállítás látogatói

OSZK-ban cím alatt foglalhatók össze. Az előadó a bevezetés és az összegzés során is idézte Dezsényi Béla klasszikus értékű megállapítását: „A könyv bibliográfiai címfelvétele személyleírás, a hírlapé életrajz.”

Az előadást követően Győrffy Szabolcs SZB-elnökségi tag közreműködésével adta át a főigazgató az idei törzsgárda-jutalmakat. 10 éves törzsgárda-jutalmat kapott Ackermann Ádám, Csillag Katalin, Dombóvári Emil, Elbéné Mester Magdolna, Fucsik Rita, Hantik Erika, Hobay Istvánné, Horváth Petra Júlia, Ipacs Eszter, Kürti Afrodité, Merczel Gábor, Solymosi Ákos, Szilárdi Edina, Tóth Máté és Völfinger Kata Réka. 20 éves törzsgárda-jutalmat vehetett át Ákos Ildikó, Baráth Bálint, Berkes Katalin, Beyer László, Horváth Diána, Lendvay Krisztina, Mezey László Miklós, Molnár István és Veress Katalin. 25 éves törzsgárda-jutalomban részesült Bogláriné Soponyai Andrea, Dobó Kocsis Zoltán, Gyoroki Lászlóné, Kocsisné Szakács Marianna, Koós Balázs, Lenhardt Katalin és Rohács Iván. 30 éves törzsgárda-jutalmat érdemelt ki ebben az évben Danku György, Takács Ferenc és Zichy Mihály. Az ünnepséget követően Szemerei Péter és Hidasi István megkoszorúzta a díszlépcsőházban álló Széchényi Ferenc-mellszobrot.

Fél 12-kor szintén a díszteremben kezdődött az

MKE Bibliográfiai Szekció és az OSZK közös szervezésében megtartott *Nemzedékek kézfogása* című rendezvény is, Szőnyi Éva elnökletével. A rendezvény középpontjában a nemrég elhunyt Somkuti Gabriella egyénisége állt. Mezey László Miklós, a kötet szerkesztője mutatta be részletesen Somkuti Gabriella saját kiadásában idén közreadott, *Mindennapok lépcsőfokain* című verseskötetét, majd Sudár Annamária adott elő néhányat a versekből. A rendezvény második részében egy riportfilm részletein keresztül láthattuk viszont Somkuti Gabriellát, idézhettük fel közösen a Hírlap-tárban töltött éveit, szakmai álláspontját számos kérdést illetően, és az OSZK közösségében töltött éveinek személyes emlékeit. Az emlékezést a filmrészletet követően Szőnyi Éva folytatta az 1956. október 23-án zajlott egyetemi diákvonulásról és egyéb érdekes, vagy éppen sorsdöntő eseményekről szóló történetek felidézésével.

Fél 2-kor kezdődött ugyanitt az OSZK Tudományos Ülésszaka *Források és hagyományképek* címmel. Boka László tudományos igazgató megnyitó szavai után a plenáris előadást Margócsy István tartotta *A magyar nyelv térnyerése a 18. században* címmel. Azt az igen sokrétű társadalomtörténeti, irodalom- és művelődéstörténeti folyamatot vázolta, amely a 18. század végéig töretlenül virágzó aulikus, hivatalos latinság,

Tokody Ilona és Vásáry Tamás a kiállítás megnyitóján

Benkő Imre fotóművész kiállításának megnyitója

illetve az oktatási intézményekben és a történelmi egyházakban fennálló deákos kultúra, az ebben gyökerező „archaikus nyelvi béke” magyarországi uralmától elvezetett a 19. század közepén uralkodóvá vált „nyelvnemzeti elképzeléshez” és az abból származó nyelvi, etnikai konfliktusokhoz. Berkes Katalin előadása Enyedi György egyetlen kéziratban fennmaradt *Aithiopiķa*-fordításáról azt vizsgálta, mi lehetett Enyedi célja a fordítással. Következtetése, hogy nem pusztán kedvtelésből készítette; valószínűleg tankönyvként is szolgált az öt hónap alatt elkészült magyar szöveg a kolozsvári unitárius kollégiumban.

Nagy Györgyi előadása az Apponyi-gyűjtemény alapos átvizsgálása után az egyes dokumentumokban fölfedezett könyvkereskedői, antikváriummi vignetták segítségével Apponyi Sándor európai antikváriummi kapcsolatainak kiterjedt hálózatát mutatta be. Terbe Erika tudományos eszmefuttatása (*Lábjegyzet egy todalékhoz: kezeslevél Révai Miklós Antiquitatesában*) igazi filológiai aprómunka eredményeit összegezte: egy, a Révai fentebb említett művébe bekerült, feltehetően középkori, örökösödési perből származó irat szövegének olvasati, értelmezési problémáival foglalkozott. Hasonló tematikát dolgozott fel Vladár Zsuzsa *A Halotti Beszéd kétféle latin fordítása Sajnovics János Demonstratiójában és Révai Miklós Antiquitatesában* című előadása. Következtetése szerint Révai fordítása „szó szerinti” abban az értelemben, hogy a magyar nyelvtani fordulatokat mindenáron tükröztetni akarta, akkor is, ha az így keletkezett latin szöveg néhány helyen nem egyezik a latin nyelv szabályaival. Az ülészakot az elnök, Stemler Ágnes okfejtése zárta, szintén

a Halotti Beszéd értelmezésével kapcsolatban (*Mátyás Flórián tanulmánya a Halotti Beszédéről*). Mátyás élesen bírálta elődei, így Döbrentei Gábor és Toldy Ferenc olvasatát is. Érvelésében különös figyelmet szentelt a „történelmi múlt” és az „értésítő múlt” (-t jeles múlt) igeidőnek.

17 órakor nyílt meg a VI. szinti kiállítóteremben Mészáros Géza festőművész retrospektív kiállítása *A tekintet érintése* címmel, Lipták Dorottya kiváló munkájának eredményeként. A művész munkásságát mesteri zongorajáték kíséretében Vásáry Tamás Kossuth-díjas zongoraművész, karmester méltatta. A megnyitón vendégelőadóként Tokody Ilona Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas operaénekesnő is részt vett. Este fél hétkor az V. szinti Erekljetérben Szemerei Péter és Beke László művészettörténész nyitotta meg Benkő Imre fotóművész kiállítását *Acél-Mű. Ősz 1987–2012.* címmel. A kiállítás kurátorai, Csillag Katalin és Nagy Ferenc külön köszönetet mondtak a Magyar Művészeti Akadémiának az új nagyítások elkészítésének lehetővé tételéért, az installáció és a katalógus elkészítésében nyújtott segítségért. Időközben a könyvtárban tárlatvezetések, könyvtári séták zajlottak, a 8. emeleti társalgóban pedig Farkas Gábor Farkas, a Régi Nyomtatványok Tárának vezetője tartott tudománytörténelmi, művelődéstörténelmi előadásokat szép számú hallgatóság előtt, déli 12 órától egészen éjfélig.

Köszönet és megbecsülés illeti mindazokat, akik e szép ünnepnap megszervezésében és lebonyolításában részt vettek.

Csobán Endre Attila
acsoban.at.oszk.hu

AVE TYRNAVIA!

– EGY HIÁNYPÓTLÓ BIBLIOGRÁFIA ÉS KÖNYVBEMUTATÓJA –

A nagyszombati egyetemi nyomda a 17–18. században különleges helyet foglalt el a hazai nyomdák között, mint ahogy ebben az időben maga a város is kiemelt szerepet töltött be a magyarországi katolikus művelődésben. Nagyszombat a magyarországi katolikuság végvára, Szent István országa egyházi fővárosának, Esztergomnak, a Magyar Sionnak menedékhelye, és főtemploma három évszázadon át Esztergom székesegyháza volt. Pázmány Péter által alapított egyeteme és 1648-ban alapított nyomdája a katolikus kultúra szellemi központjává tette.

Ez a kultúra szívesen használta a nemzeti nyelveket is, őrizte a rendi hagyományokat, ápolta Mária és a hazai szentek tiszteletét, dicsőítette az ország ősi jogrendjét, történelmi múltját, mindenekelőtt a hungarus patriotizmust. A nyomda 1777-ben Budára költözött, és ott működött tovább. Nagyszombati időszakában több mint 5000 kiadványt nyomtattak itt,

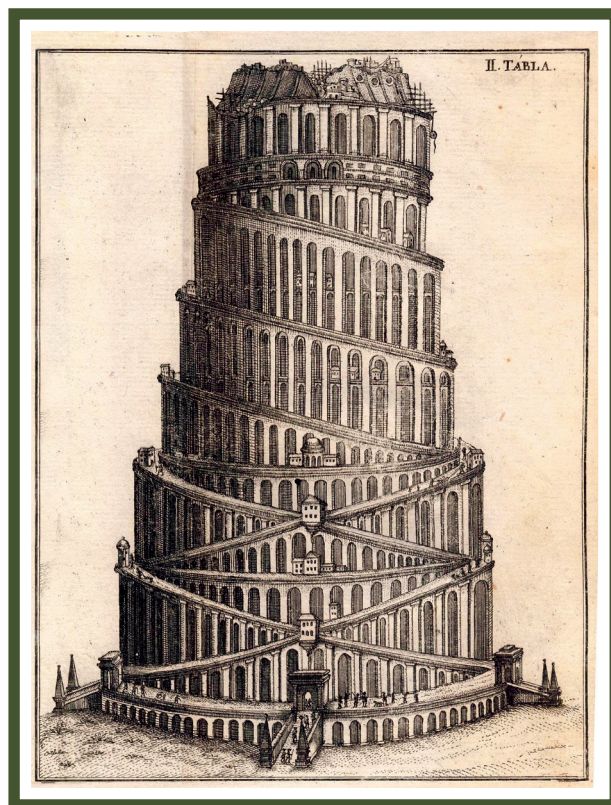

komoly tudományos műveket, tankönyveket, és kisebb jelentőségű ismeretterjesztő, jámborsági kiadványokat, vizsgatéziseket egyaránt.

Ezt a különösen gazdag örökséget tárja elénk a nagyszombati egyetemi nyomda kiadványainak bibliográfiája, amely tudományos igénnyel gyűjtötte össze mindazt a szellemi kincset, amely a nagyszombati századok alatt született. Ez a feltárás pedig a mai magyar és szlovák tudományosság, az Országos Széchényi Könyvtár, a nagyszombati egyetem (Trnavská Univerzita v Trnave), az Esztergomi Hittudományi Főiskola és a Szent Adalbert Közép- és Kelet-Európa Kutatásokért Alapítvány együttműködésével történt a mai Esztergomi főegyházmegye támogatásával. Ezért a kötetet bemutató rendezvényt a Széchényi Könyvtár vezetősége és a Nagyszombati Egyetem képviselői mellett Erdő Péter bíboros, prímás, esztergom-budapesti érsek is megtisztelte jelenlétével.

A kötet (Käfer Isván – Kovács Eszter, *Ave Tyrnavia! A nagyszombati Akadémiai Nyomda kiadványai 1648–*

1777, Budapest–Esztergom–Nagyszombat, 2013, 285, [3].) magyarországi bemutatója december második napján zajlott az Országos Széchényi Könyvtárban kerekasztal-beszélgetés formában, amelyen a kötet szerzői mellett Szelestei Nagy László, egyetemi tanár a Pázmány Péter Katolikus Egyetemről, Szörényi László, egyetemi tanár, tudományos tanácsadó a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetéből, és Szögi László, a budapesti Egyetemi Könyvtár nyugalmazott igazgatója vettek részt. Szelestei Nagy László a kötet bibliográfiai módszertani szempontból mutatta be, amelynek kapcsán érdekes vita alakult ki a kötet szokatlan névhasználati gyakorlatáról, amely kísérlet kívánt lenni arra, hogyan lehet tudományos alapon szlovák és magyar szemszögből is elfogadható bibliográfiát létrehozni. Szögi László egyetem-történeti vonatkozásokkal egészítette ki, hiszen a nyomda szorosan kötődött a nagyszombati egyetemhez. Szörényi László művelődéstörténeti szempontból mutatta be a kötetet, érdekes példákkal bizonyítva, hogy a nagyszombati nyomda nem csak egy volt a tipográfiáink közül, és a nyomdakatalógus vizsgálatával az egész hazai katolikus művelődéstörténetről képet kaphatunk. Előadásából kiderült, milyen különleges és gazdag kulturális örökséget köszönhetünk a jezsuita rendnek, a nagyszombati egyetemnek és nyomdájának, amelynek tárháza a frissen megjelent kötet.

A bemutatót fogadás követte, ahol kötetlen formában folytatódtak a megkezdett beszélgetések.

Kovács Eszter
kovacs.eszter.at.oszk.hu

ZIRCEN TÖRTÉNT

NÉVVÁLTOZTATÁS

A zirci műemlékkönyvtár 1953-ban került az Országos Széchényi Könyvtár gondozásába, miután a ciszterci rend működését betiltotta az akkori államhatalom. Az OSZK az állományát revideálta, és a rendezési munkálatok befejeztével 1955-ben nyitotta meg a nagyközönség előtt. Ekkor nevezték el Reguly Antalról, Zirc legismertebb szülöttéről, akinek tiszteletére egy, a munkásságát bemutató állandó kiállítást is létrehoztak. A Nemzeti Könyvtár kihegyezett fiókjaként a könyvtár Zircen elsőként viselte a település leghíresebb szülöttjének a nevét, amely akkor még nagyközönség volt. A névadásnál figyelembe vették az adott politikai helyzetet, így a könyvtár szerzetesi jellegét igyekeztek elfedni. A mai kutatások szerint Reguly Antal nem járt a könyvtárban, s megmaradt írásait is a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára őrzi. Az elkövetkező időkben Zircen több intézményt is elneveztek Reguly Antalról, így az általános iskolát, a szakképző iskolát, valamint a városi fenntartásban működő múzeumot és népművészeti alkotóházat.

A ciszterci rend 1993-ban visszakapta az apátság tulajdonjogát, a műemlékkönyvtárral együtt, ám az továbbra is az OSZK fenntartásában maradt. 2013-ra

a tulajdonos és a fenntartó OSZK együttműködésével lehetőség nyílt arra, hogy az egykori ciszterci könyvtár a gyökereit, helyzetét jobban jellemző elnevezést kapjon. Ennek értelmében az Országos Széchényi Könyvtár Alapító Okiratának 2013-as módosításában már az *Országos Széchényi Könyvtár Ciszterci Műemlékkönyvtár*ként szerepel.

MEGÚJULT KÖRNYEZET

A 2012-ben megkezdett „Zirc, a Bakony fővárosa - Komplex, látogatóbarát turisztikai kínálat kialakítása a Ciszterci Apátságban és Zirc Város főterén” elnevezésű projekt zárása 2013. május 15-én megtörtént. Ennek keretében az apátság főhomlokzata, díszudvara teljesen megújult, kialakításra került egy a ciszterci rend zirci és magyarországi történetét bemutató kiállítás, így összességében elmondható, hogy az érdeklődők kulturált és nyugodt körülmények között maradandó élményekkel gyarapodhatnak. A látogatóközpont Orbán Viktor miniszterelnök adta át a nagyközönségnek, ugyanitt bejelentette, hogy a zirci arborétumot – a kormány döntése értelmében – visszakapja az apátság. A turisztikai fejlesztések kedvezően hathatnak a műemlékkönyvtár forgalmára, aminek jobb kiszolgálása érdekében szorosabb együttműködésre törekszünk az apátsággal.

A felújított zirci apátsági templom díszkivilágításban

ELŐADÁSSOROZAT

2013-ban is folytatódott a *Barokk termi előadások* című ismeretterjesztő sorozatunk. Az idei tematikát a középkori egyháztörténelem adta, benne kimondottan a Veszprémi Egyházmegyére fókuszálva. Így Koszta László a bencés, Valter Ilona a ciszterci, Vida Beáta a karthauzi szerzetesek középkori történetét mutatta be, kitérve a megyei szerepükre; C. Tóth Norbert és Fedeles Tamás pedig a világi papság rétegződését és történetét vette górcső alá, s illusztrálta egy-egy veszprémi példával a jelentős számú érdeklődőnek. A rendezvénysorozat megvalósítását a Tudományos Igazgatóságnak a Nemzeti Kulturális Alapnál elnyert pályázata tette lehetővé.

Németh Gábor
nemeth.gabor.at.oszk.hu

RÖVIDHÍREK

KRLEŽA HARMADSZOR

Krleža kamarakiállításunk a Veszprémi Petőfi Színház előcsarnokában

Az OSZK Nemzeti Erekllyeterében 2011-ben megrendezett Krleža-kiállítás 2012 nyarán a balatonfüredi Kisfaludy Galériában vendégeskedett, majd 2013 őszén a Veszprémi Petőfi Színházban az Agónia című előadáshoz kapcsolódva mutatta be Krleža életművének magyar vonatkozásait és magyarországi fogadtatását, különös tekintettel a *Glembay-drámatrilógia* (*Glembay Ltd, Agónia, Léda*) nagy sikerű korábbi magyar előadásaira.

A 2013. szeptember 20-án megnyílt, Miroslav Krleža életművének magyar recepcióját bemutató összeállítást a Veszprémi Petőfi Színház előcsarnokához alkalmazkodva adaptálták az OSZK munkatársai – Mann Jolán, a kiállítás kurátora és Sudár Annamária, a kiállítás szerkesztője. Az eredeti kiállítás a tiszteletbeli magyar írónak is nevezett Krleža halálának harmincadik évfordulójára készült, az ideivel pedig születésének 120. évfordulóját ünnepeljük. Részben ehhez az évfordulóhoz kapcsolódva a kiállítással egy időben tekinthették meg a nézők a színház Latinovits-Bujtor Játékszínében az *Agónia* című drámát, melynek parádés szereposztású és nagy sikerű magyarországi ősbemutatója 49 évvel ezelőtt volt a Madách Színház Kamaraszínházában.

Az ünnepi megnyitón Oberfrank Pál színigazgató és Némedi Lajos, Veszprém alpolgármestere, továbbá Gordan Grlić Radman Horvátország nagykövete, az OSZK nevében pedig Boka László tudományos igazgató köszöntötte az egybegyűlteket. A kiállítást Dömölky János kiváló és érdemes művész, Balázs Béla-díjas filmrendező nyitotta meg, aki a *Glembay-trilógia* 70-es évek második felében forgatott tévéfilmváltozatai után most a veszprémi Agónia-előadást rendezte meg. Az ünnepség után Mann Jolán és Sudár Annamária mutatta be a tárlatot az érdeklődőknek. Könyvtárunk *A magyarul tudó horvát klasszikus – Miroslav Krleža* című kiállítását 2013. október 13-ig tekinthették meg az érdeklődők a Veszprémi Petőfi Színház előcsarnokban.

Mann Jolán

mann.jolan.at.oszk.hu

CSOKONAI: ELFELEJTHETETLEN ANGYALOM

– kiállított könyvritkaság –

A Múzeumok Őszi Fesztiválja keretében 2013. október 4-től november 25-ig lehetett megtekinteni a könyvtár főbejáratnál *A Szépség' Ereje a Bajnoki Szívenn* című könyvritkaságot, amelyet Csokonai Vitéz Mihály múzsájának, Lillának (Vajda Juliannának) dedikált. A 240 éve, 1773. november 17-én született Csokonai 1797 nyarán Komáromban ismerkedett meg Vajda Juliannával, aki rövid ideig tartó boldog kapcsolatuk Lillajaként a magyar szerelmi költészet verseinek egyik ihletője lett. Boldogságuknak Lilla apja vetett véget, aki a bizonytalan egzisztenciájú poéta helyett egy dunaalmási kereskedőhöz adta férjhez lányát. Bár Csokonai és Lilla nem lehettek egymáséi, reménytelen szerelmük a sírig tartott. Vajda Julianna két boldogtalan, és gyermekáldást nélkülöző házassága után 1855-ben halt meg Dunaalmáson. Sírkövére második férje, polgári asszonyneve helyett csak ennyit vésetett: LILLA.

A fent említett könyvecske tulajdonképpen egy alkalmi költemény, amelyet Csokonai Borbély Gábor kapitány és Vay Zsanetta menyegzőjére írt. A Debrecenben 1800-ban kiadott kötet előzéklapján ez olvasható:

*„Elfelejthetetlen angyalom
Vedd ezt a kis könyvet azzal a szívvel,
amilyennel ajánlom, s emlékezz meg Írójáról,
aki miattad siet a halálhoz,
akit Te hidegebben fogadsz,
mint sem érdemelné. Élj vígan!
Csokonay”*

A költő 1802 februárjában Komáromban tartózkodott, és feltételezések szerint ebben az időben felkereste Lillát Dunaalmáson. Ennek az utolsó, fájdalmas találkozásnak az emlékét őrzi e könyvecske. A kiállított példány egyediségét – a Csokonai-dedikáción túl – az is növeli, hogy később Jókai Mór tulajdonába került, aki 1859. II. 5-én „A Széchényi-Országos könyvtárnak szentelé”. (Az adományozó sorok és – Csokonai kézjegyén kívül – a könyvben található többi bejegyzés is feltehetően egy korabeli könyvtárostól származnak.)

Elbe István

elbe.istvan.at.oszk.hu

PERSZONÁLIA 2013

Hungarnet-díj: 2013. március 26-án, a Networkshop-konferencia nyitóülésén **Moldován István** az OSZK E-könyvtári Szolgáltatások osztályvezetője a tartalmi fejlesztés terén elért sokéves kimagasló munkájáért érdemelte ki a díjat.

Fitz József-könyvdíj: 2013. július 18-án Egerben, a Magyar Könyvtárosok Vándorgyűlésén a *Levélben értesítsen engem! – Kortársak Széchényi Ferenc könyvtáralapításáról* című kötetünk (szerk. Deák Eszter és Zvara Edina, Bp., OSZK–Kossuth, 2012.) nyerte el.

Szinnyei József-díj: 2013. augusztus 20-án, az Államalapítás ünnepén **Fehér Miklós István**, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézet Kutatási és Szervezetfejlesztési Osztályának munkatársa kapta a díjat.

Széchenyi Ferenc-emlékérem: 2013. november 25-én, a Széchényi Emléknapon vehette át **Rácz Ágnes**, az OSZK főtanácsadója, a Gyűjteményszervezési Igazgatóság korábbi vezetője.

Dr. Madas Edit irodalomtörténészt, az OSZK-MTA Res Libraria Hungariae Kutatócsoport vezetőjét, az OSZK osztályvezetőjét a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjai közé választották a 2013. május 6-i közgyűlésen.

Botkáné Lakatos Éva, sajtóbibliográfus az Országos Széchényi Könyvtár **Bibliothecaria Emerita** kitüntető címében részesült a könyvtár alapításának 211. évfordulóján, 2013. novemberében.

Borsa Gedeon könyv- és művelődéstörténész, az egyetemes és a hazai könyvtörténeti kutatás elismert szakértője, az OSZK Bibliothecarius Emeritusa 90 esztendő. Születésnapja alkalmából adta közre könyvtárunk a szerző Andreas Hessről szóló összefoglaló munkáját a Magyar Könyvszemle és a MOKKA-R egyesület füzetei sorozat keretében.

Bíró Csilla *Szemlélődés és misztika Andreas Pannoniusz Énekek éneke-kommentárjában* című PhD-értekezését (Szegedi Tudományegyetem BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola Neolatin Irodalom alprogram) sikerrel megvédte.

Varga Bernadett „*Én pedig mint a szív nélkül való tsak bolygok*” *Keresztúri Bíró Pál és a mennyei társalkodás* című PhD-értekezését (Miskolci Egyetem BTK Irodalomtudományi Doktori iskola Szövegtudomány program) sikerrel megvédte.

Dr. György Béla bibliográfus, tudományos kutató, egykori történész munkatársunk 2013. április 26-án, 57 éves korában tragikus hirtelenséggel elhunyt.

Dr. Somkuti Gabriella, az OSZK nyugalmazott osztályvezetője, Bibliothecaria Emerita, 2013. október 4-én elhunyt. Búcsúztatása és temetése 2013. október 29-én volt a Farkasréti temetőben.